

VAASAN YLIOPISTO
FILOSOFINEN TIEDEKUNTA

Jukka Hissa

VAASAN MANSIKKASAAREN SUUNNITTELU RISTIAALLOKOSSA

Aluetieteen
pro gradu -tutkielma

VAASA 2017

SISÄLLYSLUETTELO

	sivu
KUVALUETTELO	3
TIIVISTELMÄ	5
1. JOHDANTO	7
1.1. Tutkimusasetelma ja tutkimusongelma	7
1.2. Empiirinen aineisto	8
1.3. Tutkimuksen rakenne	9
2. DEMOKRATIAN MONTA MUOTOA	10
2.1. Aggregatiivinen demokratia	11
2.2. Habermasin kolme demokratian mallia	13
2.3. Deliberatiivinen demokratia	16
2.3.1. Deliberatiivisen demokratian vaatimukset	17
2.3.2. Julkinen tila	19
2.3.3. Konfliktitilanteet deliberatiivisessa demokratiassa	20
2.4. Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria	23
3. PIRULLINEN ONGELMA	26
3.1. Kompleksisuus	26
3.2. Pirullisen ongelman piirteet	27
4. PALOSAARI JA MANSIKKASAARI	32
4.1. Palosaaren historiaa	32
4.2. Mansikkasaari	33
5. HISTORIAN SIIPIEN HAVINAA – LEHTILEIKEAINEISTON ANALY- SOINTI	36
5.1. Lehtileikeaineisto	37

5.2. Mansikkasaaren suunnittelun eteneminen	39
5.3. Analyysi Mansikkasaaren suunnittelusta 1980-luvun lopulla	48
5.3.1. Palosaaren asukasyhdistyksen toiminta ja kansalaisvaikuttaminen	49
5.3.2. Sosiaalidemokraattisen puolueen kunnallisjärjestön ryhmäkuri ja kaupungin suunnittelu- ja talousjaoston toimet valtuuston äänestyksen jälkeen	52
6. IDEAKILPAILU, PEHMOGIS JA HAASTATTELUT	56
6.1. PehmoGIS ja ideakilpailu	56
6.2. Haastattelujen tulkinta	59
6.2.1. Keskustelun lähtökohdat	60
6.2.2. Julkinen tila koettuna	61
6.2.3. Demokratia	62
7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	65
LÄHDELUETTELO	71

KUVALUETTELO

Kuva 1. Mansikkasaaren sijainti Vaasassa	71
Kuva 2. Mansikkasaari	71

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Jukka Hissa	
Pro gradu -tutkielma:	Vaasan Mansikkasaaren suunnittelu ristiaallokossa	
Tutkinto:	Hallintotieteiden maisteri	
Oppiaine:	Aluetiede	
Työn ohjaaja:	Seija Virkkala	
Valmistumisvuosi:	2017	Sivumäärä: 73

TIIVISTELMÄ:

Tutkimuksessa tarkastellaan Vaasan Mansikkasaaren suunnitteluprosessia. Sen pitkä ja ristiriitainen suunnitteluhistoria on saanut alkunsa 1980-luvun puolivälissä. Tutkimuksessa peilataan historiallisia tapahtumia 2010-luvun suunnitteluprosessiin demokratian teorian näkökulmasta. Erityisesti tarkastellaan Jürgen Habermasin teorioista pohjansa ammentavaa deliberatiivisen demokratian teoriaa. Suunnitteluprosessi on ollut vaikea, eikä päätöstä alueen kehittämisen suhteen olla saatu tehtyä kuluneen 30 vuoden aikana. Vastakkain ovat olleet näkemykset maankäytön edistämisestä voimakkaan asuinrakentamisen tai vapaa-ajan- ja viheraluemallia painottaen. Paikalliset asukkaat ja monet muut kuntalaiset ovat ottaneet osaa tähän julkiseen keskusteluun eri kansalaisvaikuttamisen tavoilla.

Aineistoja tutkimuksessa on kolme. Ensimmäinen aineisto on lehtileikeaineisto, joka on kerätty vuosien 1986–1991 aikana käydystä julkisesta keskustelusta Mansikkasaaren kehittämisen ympärillä. Toinen aineisto koostuu Palosaaren salmen ideakilpailun PehmoGIS –karttajärjestelmän kautta annetuista ehdotuksista. Kolmas aineisto on kerätty teemahaastatteluin Mansikkasaaren suunnittelua läheltä seuranneilta kaupunginvaltuuston edustajilta, virkamiehiltä, journalisteilta ja kansalaisaktiiveilta vuosien 2011 ja 2013 välillä.

Tutkimuksessa nousee esiin voimakas ristiriita, joka näkökulmien välillä on ollut suunnitteluprosessin eri vaiheissa. Vuoden 1980-luvun keskivaiheilla rakennusliike Haka hankki vuokraoikeudet Mansikkasaaren pohjoiseen osaan, jossa oli aiemmin toiminut muun muassa telakka. Se painosti kaupunkia kaavoittamaan alueen asuinrakentamista varten. Tästä syntyi vastavoima ja sen edustajaksi perustettiin Palosaaren asukasyhdistys. Asukasyhdistys toimii vielä tänäkin päivänä ja on ollut aktiivinen Mansikkasaaren kysymyksessä yli 30 vuotta. Se on vastustanut menestyksekkäästi Mansikkasaaren kaavoittamista asuinalueeksi. Vastustus on kuitenkin saanut aikaan sen, että alueelle ei olla onnistuttu tekemään mitään tänä aikana. Vapaa-ajan vaihtoehtoa ei olla missään vaiheessa otettu todelliseksi mahdollisuudeksi, osaltaan johtuen maan aiemman käytön seurauksena tapahtuneesta saastumisesta ja maan puhdistamisesta aiheutuvista kustannuksista. Vaasan maankäytön historiallinen perusta, jossa rannat on jätetty rakentamatta, on törmännyt taloudellisten realiteettien ja visioiden todellisuuteen.

Tutkimuksen perusteella Mansikkasaaren suunnittelu on selvästi pirullinen ongelma. Sen kompleksinen rakenne on aiheuttanut suunnittelun pysähtymisen, eikä ratkaisua olla vielä saatu aikaan. Voimakas kansalaisvaikuttaminen on hidastanut suunnittelua, mutta toisaalta niin on tehnyt myös voimakkaan rakentamisen ajaminen. Oikeaa, tai edes hyvää ratkaisua saaren suunnitteluun ei olla löydetty. Palosaaren salmen ideakilpailu näytti tuovan uutta virtaa ja tahtoa alueen kehittämiseen, mutta kuusi vuotta kilpailun jälkeen kaava on vielä tekemättä. Keskustelu asian ympärillä on pysynyt hyvin samankaltaisena lehtileikeaineiston ajoista tähän päivään. Ongelma Mansikkasaaren suunnittelun ympärillä elää ja voi hyvin.

AVAINSANAT: Deliberatiivinen demokratia, pirullinen ongelma, kansalaisvaikuttaminen, Vaasa, Mansikkasaari

1. JOHDANTO

Mansikkasaari on näyttäytynyt hyvin ristiriitaisena ja tunteita nostattavana paikkana Vaasassa. Alue on pitkään ollut näyttävästi esillä sen erinomaisen sijainnin ja voimakkaan historiansa vuoksi. Mansikkasaarta on kuvailtu jopa ”Vaasan helmeksi” juuri sen keskeisen sijaintinsa ja merellisyytensä vuoksi. Tähän päivään mennessä Mansikkasaaren kehittämisestä ei kuitenkaan olla päästy sopuun, joten sitä ei olla voitu hyödyntää kaupungin tai kaupunkilaisten kannalta kuin osin.

Kiista alueen kehittämisestä jatkuu jo neljännellä vuosikymmenellä ja vihdoinkin nyt vaikuttaa siltä, että poliittinen tahto huomioida eri vaikutusryhmien intressit ja luoda niiden pohjalta toteuttamiskelpoinen suunnitelma, olisi realisoitumassa.

1.1. Tutkimusasetelma ja tutkimusongelma

Tutkimusongelman määrittely etenkin demokratian näkökulman osalta kesti aikansa, mutta lopulta päädyin tarkastelemaan millä tavoin kohdealueen kehitys näyttäytyy tutkimuksen aineiston pohjalta. Voisi sanoa aineiston eri näkökulmien kertovan oman vuoropuhelunsa pohjalta tarinaa siitä, mitä tulevaisuuden voisi kuvitella pitävän sisällään. Tutkimusongelmiksi selkiytyi lopulta kaksi kysymystä:

1. Kuinka Mansikkasaaren suunnittelu hahmottuu tutkimusaineistojen pohjalta demokratian teorian näkökulmasta?
2. Kuinka keskustelu Mansikkasaaren suunnittelusta on muuttunut viime vuosikymmeninä?

Ensimmäisen kysymyksen tarkoitus ei ole löytää vastausta siihen mitä Mansikkasaarelle tulisi tehdä, vaan pikemminkin valottaa sen kehittämisen monimutkaista luonnetta. Tämä on mielenkiintoista erityisesti demokratian näkökulmasta. Samalla tarkoitukseni on vertailla miten lehtileike- ja haastatteluaineistot suhtautuvat toisiinsa.

Toinen tutkimuskysymys on hieman yksiselitteisempi. Vertailemalla aineistoja keskenään voidaan nähdä, onko asian ympärillä käydyssä keskustelussa tapahtunut lähenty mistä eri osapuolten välillä.

1.2. Empiirinen aineisto

Tutkittavia aineistoja on tässä tutkimuksessa kolme erilaista. Yksi aineistoista on historiallinen lehtileikeaineisto, joka sijoittuu vuosien 1986 ja 1992 välille. Se on laaja artikkelista, mielide- ja pääkirjoituksista koostuva lehtileikeaineisto. Kerätyt lehtileikkeet on kerätty Pohjalaisesta, Vasabladetista, Helsingin Sanomista, Vaasan Ikkunasta, Kansan Äänestä ja Pohjanmaan Demarista. Käytän tätä aineistoa kuvaamaan Mansikkasaaren kehittämisen historiallista kehystä sekä kuvaamaan alueen kehityksen, jo pidempään jatkunutta, ristiriitaista luonnetta. Lehtileikkeet on kerännyt Palosaaren asukasyhdistyksen jäsenistö 1980- ja 90-lukujen taitteessa, ja ne on koottu kansioon aikajärjestykseen.

Toinen aineisto perustuu Vaasan Palosaaren lännenpuoliselle rannalle pidettyyn ideakilpailuun. Kilpailua varten pyydettiin kaupunkilaisilta mielipiteitä siitä, kuinka he halusivat aluetta kehitettävän. Pääasiallisena palautekanavana toimi PehmoGIS - karttaohjelma. Kilpailualueeseen lukeutui myös Mansikkasaari. Viisi valikoitua arkkitehtitoimistoa, jotka suunnittelivat kilpailua varten luonnoksensa, saivat käyttöönsä myös nämä kaupunkilaisten ehdotukset ja heidän oli määrä mukaila niitä suunnitelmis- saan. Käytän tutkimuksessani kilpailualueen Mansikkasaarta koskevia ehdotuksia. Nämä kertovat osaltaan millaisia näkemyksiä sen kehittämisen suhteen on ilmaistu tulevaa kaavoitusta koskien.

Kolmas aineistoni on haastatteluaineisto. Haastatteluja on yhteensä seitsemän ja ne on toteutettu yksilöhaastatteluina sekä yhtenä ryhmähaastatteluna vuoden 2011 marraskuun ja vuoden 2013 maaliskuun välisenä aikana. Haastateltaviksi valitsin Palosaaren asukasyhdistyksen jäsenistä koostuvan ryhmän sekä erilaisia vaikuttajia kaupungista, joihin lukeutuu muiden muassa kaupunginvaltuuston poliitikko, toimittaja paikallisesta lehdestä sekä kaupungin suunnitteluviraston virkamies. Haastattelujen kautta pyrin saamaan

selville Mansikkasaaren nykyisen kehitysprosessin ristiriitoja ja mahdollisia kipupisteitä, sekä muodostamaan kuvaa siitä, miten Mansikkasaaren suunnittelu hahmottuu tämän ja kahden muun aineiston kautta.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Tutkimus jakaantuu kahteen teoriaosuuteen, joista ensimmäisessä (luku 2.) muodostetaan käsitys erilaisista demokratiamalleista ja erityisesti deliberatiivisesta demokratiasta. Keskityn deliberatiiviseen demokratiaan siksi, että se korostaa erityisesti kommunikation merkitystä ja eri asianosaisten näkökantojen huomioonottamista päätöksiä tehtäessä. Se on erityisen tärkeää Mansikkasaaren kaltaisessa tapauksessa, jossa erimielisyydet ovat syvään juurtuneita ja keskustelua on värittänyt eri osapuolten voimakas ”poteroituminen” mielipiteidensä suhteen.

Teorian toisessa osiossa (luku 3.) kuvailen mitä pirullinen ongelma tarkoittaa ja minkälaisessa ympäristössä tällainen lähes yhteensovittamaton ristiriitatilanne saattaa syntyä. Lisäksi pyrin hahmottamaan, kuinka jonkin suunnitteluongelman voi tunnistaa pirulliseksi ongelmaksi.

Neljännessä luvussa kuvailen Mansikkasaaren ominaispiirteitä ja historiaa. Se antaa omaa kuvaansa siitä millaisia elementtejä alueen identiteettiin on kytkeytynyt ja minkälaisia historiallisia perspektiivejä se pitää sisällään.

Viidennessä luvussa tiivistän lehtileikeaineiston kautta, millaisia piirteitä Mansikkasaaren suunnittelua koskevassa keskustelussa esiintyi 80 -luvulla. Sen jälkeen analysoin aineistoa demokratian teorian viitekehystä vasten.

Kuudennessa luvussa esittelen PehmoGIS-kärttäjärjestelmän ja Palosaaren salmen ideakilpailun. Näiden jälkeen esittelen haastatteluin kerätyn aineiston sekä analysoin sitä deliberatiivisen demokratian viitekehystä vasten.

2. DEMOKRATIAN MONTA MUOTOA

Demokratia määritellään usein suoraan kansanvallaksi. Se onkin suora käänös kahdesta sen muodostavasta kantasanaista, demos ja kratos. Demos tarkoittaa kansaa ja kratos valtaa. Demokratian sisällön määrittely ei olekaan niin yksinkertaista. Ensiksikin on tiedettävä mitä tarkoitetaan kansalla, joka valtaa käyttää. Antiikin Kreikassa heitä olivat vapaat miehet. Naiset ja orjat eivät olleet oikeutettuja ottamaan osaa päätöksentekoon. Tänä päivänä orjuus on laissa kielletty ja naisilla on tasa-arvoinen äänioikeus miesten kanssa. (Sainio 1994: 9.)

Yhteiskunnalliset muutokset ovat muokanneet demokratiaa ajan saatossa ja tänä päivänä käytössä on monia erilaisia demokratian muotoja. Demokratia ei ole vain demokraattisten valtioiden parlamenteissa käytettävä päätöksentekomuoto, vaan sitä käytetään kaikilla päätöksenteon tasoilla aina globaalista päätöksenteosta pienien kuntien ja jopa organisoimattomien ryhmien toimintaan. (Sainio 1994: 10–11.) Keskityn tarkastelemaan demokratiaa varsinaisen muodollisen päätöksenteon tukena sekä kansalaisten osallistamisen välineenä.

Demokraattisessa päätöksenteossa ihmiset, joiden asioista päätetään, pääsevät tavalla tai toisella vaikuttamaan käsillä olevaan kysymykseen. Tämä voi tapahtua esimerkiksi tarjoamalla informaatiota päätöksenteon tueksi, ilmaisemalla julkisesti oman kantansa asiaan tai äänestämällä vaalissa joko tiettyä asiaa tai edustuksellisessa mallissa tiettyä ehdokasta. Jotkut vaikutustavat ovat osallistavampia kuin toiset. Suomessa edustuksellinen demokratia on ollut vallalla valtion itsenäistymisestä lähtien ja jopa ennen itsenäistymistä, autonomisen aseman omanneessa Suomen suurruhtinaskunnassa Venäjän vallan alla.

Edustuksellinen demokratia näyttää toimineen hyvin Suomessa, vaikka sillä on ollut ajan saatossa paljon myös kriitikoita, jotka ovat vaatineet suurempia mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon. Tänä päivänä, tietotekniikan kehittymisen mahdollistamana, on ihmisillä aiempaa huomattavasti paremmat mahdollisuudet tuoda omat näkökantansa esiin, ja saada enemmän informaatiota erilaisista asioista. Tiedon merkitys onkin koros-

tunut eri tieteenalojen kehittyessä nopeaa vauhtia. Asioista löytääkin esimerkiksi internetin kautta usein erityisen paljon tietoa. Kääntöpuolena internetissä on tiedon puolueellisuus, sirpaleisuus sekä epätarkkuus, lähteestä ja asiasta riippuen.

Mikään demokratian muoto ei ole valmis ja täydellinen malli, jossa päätöksenteko voidaan perustella kaikille hyväksyttävällä tavalla. Yleinen suuntaus näyttää olevan joka tapauksessa se, että kansalaiset haluavat vaikuttaa yhä suuremmin heitä itseään koskeviin asioihin. Tässä luvussa pyrin esittelemään edustuksellisen ja deliberatiivisen demokratian kiteytetysti, ja pureutumaan tarkemmin deliberatiivisen demokratian olemukseen ja premisseihin.

Lähden liikkeelle edustuksellisen demokratian kuvailusta, jonka kautta siirryn tarkastelemaan deliberatiivista demokratiaa. Deliberatiivisen demokratian tutkimuskenttä on vielä melko hajanainen mutta on monia piirteitä, joista alan tutkijat ovat enemmän tai vähemmän yksimielisiä. Erityisenä kohteena teorioiden joukossa on saksalaisen filosofin, kieli- ja yhteiskuntatieteilijän, Jürgen Habermasin, teoria kommunikatiivisesta toiminnasta.

2.1. Aggregatiivinen demokratia

Demokratian ideaan liittyy olennaisesti lupaus siitä, että ennen kollektiivisen päätöksen tekemistä yhteiskunta ottaa huomioon kaikkien siihen kuuluvien jäsenten mielipiteen. Vaikka kaikkien äänen kuuleminen on käytännössä vaikeaa ja usein mahdotontakin, voidaan idea demokratiasta nähdä siten, että se minimoi mielipiteiden päätöksenteon ulkopuolelle jättämisen. (Morrell 2010: 1.) Yleisin demokratian muoto länsimaisissa yhteiskunnissa on tänä päivänä edustuksellinen demokratia, vaikkakin usein eri sävyin toteutettuna. John Hoffman (2004: 186) määrittelee demokratian hyvin yksinkertaisesti:

”A society in which people govern themselves.”

Edustuksellista demokratiaa kutsutaan myös kilpailevaksi tai aggregatiiviseksi demokratiaksi. Toistensa kanssa kilpailevien ”eliittien” joukosta voittajaksi määrällisen äänen laskun jälkeen selvinnyt puoli saa johtavan aseman päätöksenteossa tietyksi kaudeksi. Vaalissa äänestäjät valitsevat annetuista vaihtoehdoista parhaan tai vähiten huonon vaihtoehdon. Edustuksellisen demokratian legitimitetti perustuu kansan vaalipäivänä antamiin ääniin. (Fishkin 2009: 85; Young 2000: 19–20.) Vaalien jälkeen valitut edustajat eivät kuitenkaan ole suoraan vastuussa äänestäjille ennen seuraavia vaaleja.

Aggregatiivisuus tässä demokratian mallissa tarkoittaa ihmisten erilaisten preferenssien kannatuksen määrällistä laskemista. Käytännössä kansalaiset antavat äänensä sellaiselle edustajalle, joka parhaiten sopii juuri kyseisen yksilön preferenssien edistämiseen. Toimiessaan hyvin aggregatiivinen demokratia mahdollistaa erilaisten preferenssien vapaan esittämisen ja kilpailun niiden välillä, sovittujen sääntöjen vallitessa. (Young 2000: 19.) Tebbitin (2000: 8–9) mukaan nämä säännöt tarkoittavat käytännössä lakeja, jotka määrittävät sen kehikon, jonka puitteissa niin edustajien valinta kuin päätöksentekokin tapahtuvat. Tällöin noudatetaan niin sanottua laillisuusperiaatetta (rule of law), jossa lainsäädäntö rajoittaa kaikkien kansalaisten toimia riippumatta heidän asemastaan. Periaatteessa kuka tahansa kansalainen voi pyrkiä edustajaksi tekemään yhteisiä päätöksiä.

Valtaan pyrkivät edustajat omaksuvat näkökantoja, joilla he saavat mahdollisimman paljon ääniä. Samalla he ikään kuin saavuttavat äänestäjien luottamuksen. Vaalit ovat edustuksellisen demokratian keino selvittää mitä preferenssejä ja intressejä kansalaiset haluavat edistää. Valmiit vaihtoehdot sallivat äänestäjien olla ottamatta osaa keskusteluun toisten ihmisten kanssa, jotka eivät jaa heidän näkemyksiään. (Young 2000: 19–20.)

Edustuksellisen demokratian heikkoutena voidaan pitää muun muassa sitä, etteivät vaalin tulos tai tehtävät päätökset perustu välttämättä perusteltuun mielipiteeseen. Äänestäjien päätökset voivat yhtä hyvin perustua niin tunteeseen, uskoon, painostukseen, jonkun puolen vastustukseen kuin järkeilyynkin. Myös päättäjien tekemien päätösten takana voi piillä vastaavia syitä. Tulos kummassakin tapauksessa voi olla yhtä hyvin rationaalinen kuin epärationaalinenkin. Näin ollen äänestäjien päätös valita tietyt henkilöt

valtaan voi perustua mielikuville ja tunteille. Samalla äänestäjien kannat otetaan annettuina, ja niiden toteuttamiselle tarjotaan mahdollisuuksia tiettyjen valmiiden vaihtoehtojen valitsemisen kautta (Young 2000: 20–21). Edustuksellinen demokratia on minimalistinen demokratian muoto, joka ei vaadi ihmisiltä käytännössä mitään. Se tarjoaa vaihtusmahdollisuuksia, mutta ne ovat epäsuoria ja usein hyvin epäkäytännöllisiä ja heikkoja. (Goodin 2008: 1–2.)

2.2. Habermasin kolme demokratian mallia

Jürgen Habermas (1996b) erottaa kolme normatiivista demokratian mallia. Ääripäät ovat liberaali (myös lockelaiseksi kutsuttu) sekä republikaaninen näkemys, joiden välimaastoon deliberatiivinen malli sijoittuu. Habermas peilaa näiden mallien käsityksiä valtion ja yhteiskunnan rooleista artikkelissaan ”Three Normative Models of Democracy”.

Liberaalissa mallissa hallitus on julkisen hallinnon väline ja yhteiskunta on markkinoiden tapaan muodostunut verkosto yksityisten ihmisten välisiä interaktioita. Poliitikko ja puolueet toimivat ihmisten erilaisten ja yksittäisten intressien yhteennitojina. Poliittiseksi tahdoksi nämä yksityiset intressit ohjaa hallinto, joka on erikoistunut poliittisen voiman käytäntöönpanoon yhteiskunnan kollektiivisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä tavoitteet muotoutuvat preferenssien aggregatiivisen laskennan kautta, joka käytännössä tarkoittaa poliittisten voimasuhteiden määräytymistä hallinnossa (Habermas 1996b: 21.)

Republikaaniseksi sanottu malli näkee politiikan laajemmin. Poliitikko on perustavaa kaikille yhteiskunnan prosesseille kokonaisuutena. Se peilaa yhteiskunnan eettisyyttä ja edistää yhteisöjen ymmärrystä niiden riippuvuudesta muihin yhteisöihin nähden. Nämä yhteisöt ovat vuorovaikutuksessa keskenään keskustelevalle tavalla ja uusiuttavat suhteensa siten, että ne toimivat lain puitteissa tasavertaisina osallistujina. (Habermas 1996b: 21.)

Kansalainen tarkoittaa näin myös hieman eri asiaa riippuen näkökulmasta. ”Liberaalin” kansalaisen oikeudet määrittyvät negatiivisten oikeuksien kautta suhteessa valtioon ja muihin kansalaisiin. Valtion on määrä olla puuttumatta ihmisten yksityisiin pyrkimyksiin ja suojata heidän oikeuksiaan niin kauan kuin toimitaan lakien ja säädösten oikealla puolella. Valtion ensisijainen tehtävä on turvata yksilöiden vapaus, jossa ulkoinen pakottaminen on minimoitu. Poliittinen tahto saavutetaan vaalien kautta äänestämällä omien yksityisten intressien mukaista linjaa. Nämä intressit painottuvat äänestystuloksen mukaan ja vaikuttavat tavoiteltavan politiikan suuntaan. (Habermas 1996b: 22.) Hallinnon legitimizeetti syntyy toisin sanoen annettuna.

”Republikaaninen” kansalainen käyttää ensisijaisesti oikeuksia, joita voidaan kutsua positiivisiksi. Poliittiseen toimintaan osallistuminen ja kommunikointi ovat vapaaehtoisia toimia, jotka takaavat vapauden ottaa osaa julkisessa kentässä käytävään keskusteluun ilman pakkoa. Tässä tapauksessa hallinnon auktoriteetti oikeutetaan kommunikatiivisen itsensä hallinnoimisen toimintatavan kautta. Valtion olemassaolon oikeutus perustuu siihen, että se varmistaa osallistavan mielipiteen- ja tahdonmuodostusproessin, jossa yhteisymmärrys kollektiivisista tavoitteista pyritään saavuttamaan. Republikaaninen malli edellyttää pitkälle vietyä yhteistä eettistä arvopohjaa. (Habermas 1996b: 22, 24.)

Kansanvallan näkökulmasta liberaalin demokratian malli näkee vallitsevana paradigmaana ”markkinat” joilla kilpaillaan, ja kysymykset politiikasta ovat kysymyksiä preferensseistä. Republikaanisessa mallissa vallitseva paradigma on dialogi, ja kysymykset politiikassa nähdään pikemminkin arvokysymyksinä. Republikaanisen demokratian kommunikatiivinen tapa ratkoa poliittisen tahdon muodostumista prosessissa, jossa osanottajat tekevät päätöksensä perustellun argumentoinnin kautta, on Habermasin mukaan juuri se tapa, joka tuottaa järkeviä päätöksiä ja mahdollistaa yhteiseen hyvään tähtäävän lopputuloksen. Liberaalin mallin kannattajat ovat varautuneita tämän ”julkisen järjen” (public reason) saavutettavuudesta pluralistisessa yhteiskunnassa, ja puolustavat tällä intressipohjaista strategisen toiminnan kautta perusteltavaa päätöksentekomallia. Liberaali demokratia näkee yhteisen hyvän syntymisen yksityisten preferenssien tyydyttymisen summana. (Habermas 1996b: 23.)

Habermas näkee ongelmia sekä hyviä ominaisuuksia molemmissa malleissa ja esittelee oman diskurssiteoreettisen, deliberatiivisen demokratian tulkintansa. Poliittisen tahdonmuodostuksen tulee syntyä ensisijaisesti dialogista kansalaisten kesken. Se ei kuitenkaan voi nojata legitimitetissään suoraan yleiseen eettiseen arvopohjaan. Legitiimitetin on sen sijaan pohjautettava sellaisiin kommunikatiivisiin olosuhteisiin, jotka mahdollistavat erilaisten perusteltujen argumenttien julki tuomisen, sekä sovittuihin toimintatapoihin, jotka synnyttävät tasapuoliset neuvottelulähtökohdat (bargaining conditions). (Habermas 1996b: 24.)

Sekä liberaali että republikaaninen demokratian malli pitävät valtiota päätöksenteon keskiössä. Deliberatiivinen malli ei aseta valtiota itsessään poliittisen tahdonmuodostuksen peruspylvääksi vaan avoin julkisessa kentässä käytävä keskustelu ohjaa poliittikan suuntaa monella eri tasolla. Se pyrkii institutionalisoimaan vaativat kommunikatiiviset mallit, jotta poliittinen tahdonmuodostus aktiivisen kansalaiskeskustelun pohjalta olisi mahdollista. Diskurssiteoria ei edellytä kollektiivisesti toimivaa väestöä vaan vuorovaikutusta tukevat olosuhteet. Julkisessa kentässä käytävä epämuodollinen kansalaiskeskustelu ja tahdonmuodostus synnyttävät vaikutusvaltaa, joka muuttuu ”kommunikatiiviseksi vallaksi” poliittisten vaalien kautta, ja tätä kautta lopulta hallinnolliseksi vallaksi lainsäädännön kautta. Julkinen kenttä toimii yhtä etäällä niin valtiosta kuin kaupallisista markkinoistakin, ja muodostuu näin tasapainottamaan rahan, hallintovallan ja solidaarisuuden suhteita yhteiskunnallisen päätöksenteon pohjana. (Habermas 1996b: 27–28.)

Deliberatiivisen demokratian malli mahdollistaa myös hajautetumman päätöksenteon yhteiskunnassa. Sen avulla on mahdollista identifioida ja tulkita yksittäisiä ongelmia paremmin, kun yksilö ja itsenäisesti ja laillisesti järjestäytynyt yhteiskunta hämärtyvät kommunikatiivisuuden virtauksiin, joiden erehtyvääistenkin lopputulemien voidaan tulkita perustuvan rationaalisuuden olettamukseen. (Habermas 1996b: 29.)

Kysyttäessä esimerkiksi ”millaisessa yhteiskunnassa haluaisin elää?”, ollaan lainsäädännöstä puhuttaessa väistämättä moraalisten kysymysten edessä. Moraalikysymykset ovat eettisiä kysymyksiä laajempia ja koskevat ihmisiä universaalisti. Normit, joille pää-

töksenteko rakentuu ovat siten alisteisia universaalioukudelle, joka tarkoittaa, että normien, joiden varassa päätöksentekoa rakennetaan, on oltava kaikkien ihmisten hyväksyttävissä. Näiden normien puitteissa on mahdollista käydä vuorovaikutteista keskustelua pragmaattisella, moraalisella ja eettisellä tasolla, jotka kaikki edellyttävät erilaista keskustelua. (Habermas 1996b: 25.)

2.3. Deliberatiivinen demokratia

Tämä lainaus osoittaa hyvin myös Jürgen Habermasin näkemyksen kansasta lähtöisin olevan demokratian vaatimuksesta. Kansalaisten aktiivinen osallistuminen on se tapa, jolla sitovia päätöksiä yhteisistä asioista voidaan tehdä siten, että ne voidaan kollektiivisesti hyväksyä ja samalla on mahdollista vaikuttaa valtarakenteisiin ja prosesseihin, joilla päätöksenteko toteutetaan. Leif Levin (Sainio 1994: 20) on määrittänyt demokratiaa seuraavasti:

”Demokratia on hallitusmuoto, joka toteutuu siinä määrin kuin kansalaiset osallistuvat poliittiseen päätöksentekoprosessiin”.

Deliberatiivisen demokratiateorian moderni pohja muodostuu pitkälti juuri Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan periaatteille. Sen puoltajat näkevät demokratian perinteisen merkityksen nousevan vapaiden ja itsenäisten kansalaisten suorittaman julkisen järjelyn perustalta, yhtenä tavoitteenaan muotoilla ideaalin pohjalta sellainen julkisen keskustelun kenttä (public sphere), joka soveltuu nykyaikaisten hyvin pluralististen yhteiskuntien poliittisiin tarpeisiin. Sen juuret ulottuvat ainakin 1970- ja 80-luvuille, jolloin sosiaaliset liikkeet alkoivat toimia hyvin aktiivisesti länsimaisissa demokratioissa ja vaativat poliittisen päätöksenteon piiriin asioita, joita pitivät tärkeinä yhteiskunnallisen keskustelun aiheina. (Benhabib 1996: 4, 6.)

Deliberatiivisessa demokratiassa voidaan nähdä kaksi samankaltaista ja samoihin aikoihin sijoittuvaa, mutta toisistaan eroavaa käännettä. Ensimmäinen näistä painottaa mieliteiden tasapuolista harkintaa ennen päätöksentekoa. Toinen suuntaus, jota John Rawls

edustaa, näkee tärkeimpänä problematiikkana demokratiassa tasapuolisen harkinnan ja kollektiivisten päätösten välisen jännitteen. (Morrell 2010: 7.) Keskityn käsittelemään näistä ensimmäistä, mukaillen Jürgen Habermasin näkemyksiä ideaalista demokratiasta.

2.3.1. Deliberatiivisen demokratian vaatimukset

Legitimiteetti on avainsana demokraattisen päätöksenteon taustalla. Se kuvastaa kansalaisten sitoutumista tehtyihin päätöksiin ja antaa näin päätöksille oikeutuksen. Toisin kuin edustuksellisessa demokratiassa, deliberatiivisessa mallissa kansalaisilla on positiivinen oikeus ottaa osaa julkisessa tilassa käytävään keskusteluun tasavertaisena osapuolena. Demokratiassa legitimiteetin tulisikin kummuta kansalaisista.

Kansalainen voidaan nähdä demokratiassa typistettynä esimerkiksi valtion jäseneksi tai sen alueella asuvaksi henkilöksi. Valtio on puolestaan instituutio, jolla on monopoli legitimoituun voimaan alueellaan. Se voi siis pakottaa tehdyt päätökset käytäntöön. (Hoffman 2004: 31.) Kansalaisella on yhteiskunnassa oikeuksia, jotka mahdollistavat vapaan toiminnan ja toisaalta suojaavat kansalaista hallinnon mielivallalta. Toisin sanoin oikeudet voivat olla velvoittavia tai mahdollistavia, eli positiivisia.

Habermas mukailee Immanuel Kantin näkemystä laeista moraalille alisteisina (Rehg 1996: xii, xxvi). Normit ovat perusta, joiden pohjalta modernit lait muodostuvat, ja joiden toteutumista valtio kontrolloi. Legitimiteettinsä lait ammentavat kahdesta lähteestä. Ensinnäkin laillisen järjestyksen on varmistettava, että jokainen yhteisön jäsen tunnustaa kaikkien muiden oikeudet ja samanaikaisesti sen on perustuttava lainsäädäntöön, joka takaa jokaisen oman valinnan vapauden. Toisekseen lakien on perustuttava kansan suvereniteettiin, jolloin ne kuvastavat kansalaisten yhteistä ja rajoittamatonta tahtoa. Lait rajoittavat ihmisten välistä kanssakäymistä tavoilla, jotka ovat hyvin samanlaisia moraalinormien kanssa, mutta peilaten kunkin yhteisön historiaa ja perinteitä. Laki on se keino, jolla luodaan yhteisesti tunnistetut reunaehdot, abstrakteina mutta riittävän sitovina, kompleksisessa ja pirstaloituneessa yhteiskunnallisten toimijoiden kentässä. (Habermas 1996a: 30–32, 318; 2001: 766.)

Modernit yhteiskunnat sisältävät moninaisen kirjon erilaisia ryhmiä, jotka tarkastelevat maailmaa hyvin eri näkökulmista. Aiempien aikojen selkeämpirajaiset lähtökohdat ovat pirstaloituneet pluralistiseksi kentäksi, jossa toiminnallinen ympäristö vaatii yhä useamman lähtökohdan, esimerkiksi erilaisten uskontojen ja maailmankatsomusten huomiointamista. Max Weber kutsui tätä moninaisuutta arvojen kentäksi (value sphere). Tässä kentässä strategista toimintaa metodinaan käyttävien toimijoiden ja eri tavoitteiden keskinäinen kilpailu on voimistunut huomattavasti. Esimerkkinä tästä voidaan käyttää kapitalistista yhteiskuntaa, jossa toimijoilla on vapaus ja mahdollisuus tehdä päätöksiä omien intressiensä ja ympäröivien markkinoiden olosuhteiden perusteella. Tällöin päätöksiin vaikuttavina tekijöinä korostuvat raha ja valta. Luottamus markkinoiden oikeudenmukaisuuteen hyvinvoinnin jakajana antaa toimijoille oikeutuksen tavoitella vain omaa etuaan. Yhteiskunnassa on kuitenkin tarve tehdä päätöksiä myös sosiaalisin perustein, esimerkiksi arvojen tai etiikan pohjalta. Tavoiteltaessa yhteisiä päämääriä eivät yksilölliset tavoitteet saa nousta yhteisten tavoitteiden yläpuolelle. (Rehg 1996: xvii–xviii.)

Yhteiskunnassa lakien ja normien tehtävänä on ratkaista sosiaalisen koordinaation ongelmia, jotka liittyvät näiden yhteisten päämäärien ja yksityisten intressien väliseen ristiriitaan. Tällöin tarvitaan diskurssia eri toimijoiden kesken olosuhteissa, joissa kaikilla sen osapuolilla on mahdollisuus vaikuttaa päätöksen syntyyn. Habermas näkee laillisuuden ja demokratian olevan perustavanlaatuisesti sidoksissa toisiinsa. Laeilla on kahdenlainen rooli Habermasin näkemyksessä. Niiden on mahdollistettava vakaa sosiaalinen ympäristö, jossa ihmiset voivat muodostaa identiteettinsä erilaisten kulttuurien jäseninä ja pyrkiä edistämään omia päämääriään. Toisaalta näiden lakien on löydettävä legitimeettinsä sellaisesta diskursiivisesta prosessista, joka mahdollistaa hyväksyttävyyden myös niiden toimesta, jotka pyrkivät päsemään yhteisymmärrykseen yhteisön näkökulmasta. (Rehg 1996: xviii–xix.) Poliittisen tahdonmuodostuksen legitimeetti sisältää kommunikatiivisia lähtökohtalettamuksia, jotka mahdollistavat paremman argumentin perustelemisen erilaisissa deliberaatioissa. Lisäksi legitimeetin varmistamiseksi on deliberaatioissa oltava olosuhteet, joissa osapuolilla on tasavertaiset neuvottelumahdollisuudet (Habermas 1996a: 278–279).

Youngin mukaan (2000: 5–6, 23, 26) päätösten legitimiiteetti, eli poliittisen vallan oikeutus, perustuu pitkälti siihen, kuinka ihmiset, joiden elämään tehtävät päätökset vaikuttavat, on otettu huomioon päätöksentekoprosessissa sekä millaiset vaikuttamismahdollisuudet heille on suotu prosessin aikana. Demokratia ei ole ainoastaan kansalaisten omien intressien ajamista ja vallassa olevien kontrollointia, vaan myös yhteisten ongelmien ratkomista kollektiivisesti sekä oikeudenmukaisuuden ja yhteistyön edistämistä. Osallistuessaan poliittiseen prosessiin, suoraan tai epäsuorasti, kansalaisen ei tulisi osallistua siihen ainoastaan strategisena toimijana oman etunsa näkökulmasta, vaan asennoitua toimimaan samalla osana vapaasti järjestäytyntä laillista yhteisöä (Habermas 1996a: 32).

Lain legitimiiteetti perustuu pitkälti kansalaisten positiivisiin oikeuksiin ottaa osaa yhteiskunnalliseen toimintaan lain mahdollistamin oikeuksin. Kansalaisten käyttäessä näitä oikeuksia, laki ja sen oikeutus uusiutuvat traditioiden kautta ja säilyttävät legitimiiteettinsä liberaalin poliittisen kulttuurin yhteydessä. Omalla tavallaan legitimiiteetti syntyy näistä institutionalisoiduista prosesseista, mutta samanaikaisesti se tarvitsee aktiivisia kansalaisia ottamaan osaa näihin prosesseihin legitimiiteetin säilyttämiseksi. (Habermas 1996a: 130–131.)

2.3.2. Julkinen tila

Habermas näkee julkisen tilan (public sphere) olevan avointa ja muutoksen alla olevaa tilaa, vaikka sen sisällä voi olla rajoituksia. Julkinen tila on tilaa informaation ja näkökulmien kommunikoinnille toimijoiden kesken, jossa kommunikaation virrat suodattuvat ja yhdistyvät julkisiksi mielipiteiksi aihepiireittäin. Tila uusiutuu kommunikatiivisen toiminnan kautta, ja se on muokattu siten että keskustelua voidaan käydä jokapäiväisen kommunikaation keinoin. Toisin sanoin luonnollisen kielen hallinta mahdollistaa keskusteluun osallitumisen. Joka kerta toimijoiden valitessa tarkkailijan roolin sijaan osanottajan roolin, antaen samalla toiselle osapuolelle vapauden itsensä ilmaisemiseen, syntyy lingvistisesti rakentunutta julkista tilaa. Se siis viittaa kommunikatiivisen toiminnan

tuottamaan sosiaaliseen tilaan pikemmin kuin jokapäiväisen kommunikaation funktioihin tai sisältöihin. (Habermas 1996a: 360–361.)

Julkinen keskustelu on edellytys julkisen mielipiteen muodostamiselle. Tällöin osallistujien yksittäiset mielipiteet ja asenteet punnitaan niiden perustelujen mukaan, eikä siten että ne laskettaisiin yhteen määrällisinä suureina. Keskustelun edetessä osanottajilla on mahdollisuus harkita uudelleen näkökulmiaan ja preferenssejään aiheessa olevan asian suhteen. Julkinen tila ei kuitenkaan vastaa päätöksenteosta poliittisesti relevanteissa kysymyksissä, vaan jättää sen järjestyneen poliittisen rakenteen tehtäväksi. Habermas näkee julkisen tilan enemmänkin kaikupohjana asioille, joita poliittisen päätöksenteon halutaan ottavan käsittelyyn. Sen tehtävänä on ongelmien tunnistamisen lisäksi niiden tematisointi ja mahdollisten ratkaisujen esiin nostaminen, ja tällä tavoin varsinaisen päätöksenteon tukeminen. (Habermas 1996a: 360–362.) Julkisen tilan aktiivinen rooli yhteiskunnallisessa keskustelussa luo päätöksentekijöille painetta ottaa huomioon siinä esiin nostettuja näkökantoja ja mielipiteitä.

Kansalaisyhteiskunta on se kokonaisuus, jonka kenttään erisisältöiset julkiset tilat muodostuvat. Kansalaisyhteiskunnan ydin muodostuu niistä kolmannen sektorin ja voittoa tavoittelemattomien yhdistysten sekä vapaaehtoisten toimijoiden ja yksilöiden kommunikaatorakenteista, jotka liittyvät julkisen tilan institutionalisoituun yhteiskuntaan. (Habermas 1996a: 366–367.)

2.3.3. Konfliktitilanteet deliberatiivisessa demokratiassa

Robert Dahl (Habermas 1996a: 315) on määrittänyt yhteiseen hyvään pyrkivien, sitovien demokraattisten päätösten taustalle viisi edellytystä:

1. Kaikkien niiden mukaan ottaminen, joihin päätös vaikuttaa
2. Tasavertaiset ja tehokkaat mahdollisuudet vaikuttaa poliittiseen prosessiin
3. Tasavertainen oikeus äänestää päätöksistä

4. Tasavertainen mahdollisuus valita asioita, joista päätöksiä tehdään ja muokata agenda
5. Tilanteen on oltava sellainen, jossa kaikilla osanottajilla on mahdollisuus kehittyä suhteessa muiden mielipiteisiin. Vaatimuksena tässä on riittävä ja luotettava informaatio. Tämä koskee erityisesti tilannetta, jossa kansalaisen etu tai intressi vaatii huomioimaan yleisen edun tai intressin. Tällöin kansalaisilla on oltava mahdollisuus luoda oma ymmärryksensä asiasta.

Päätöksentekoprosessin on noudatettava tietynlaista kaavaa oikeudellisesti sitovia yhteiskunnallisia päätöksiä tehtäessä. Tämä laiksi säädetty prosessikaava antaa sen sääntöjä noudattaen tehdyille päätöksille niiden sosiaalisesti sitovan luonteen. Päätöksenteon pelisäännöt antavat käytävälle diskurssille sen normiston, joka täydentää diskurssin vajaan proseduraalista logiikkaa. (Habermas 1996a: 179.)

Optimaalisessa tilanteessa osanottajat pääsevät yhteisymmärrykseen ja ratkaisun ympärille muodostuu yhteinen tahto, konsensus. Tämä on kuitenkin vaikea saavuttaa todellisuudessa muun muassa kulttuurisen ja sosiaalisen monimuotoisuuden vallitessa nykyisissä yhteiskunnissa. (Habermas 1996a: 279.) Fishkin (2009: 88) näkee konsensuksen tavoittelun tarpeettomana perustuen sen saavuttamisen vaikeuteen. Toisekseen hän mainitsee saavutetun konsensuksen olevan usein esimerkiksi sosiaalisen paineen synnyttämä tai massiivisen mainoskampanjan aikaansaama, jonka perusteella mielipiteen ajatellaan olevan yleisesti vallitseva. Kun perustelut eivät tuota yhteisymmärrystä osanottajien kesken, on löydettävä ratkaisu joillain muilla keinoin.

Konfliktitilanteiden ratkaiseminen edellyttää Habermasin teoriassa ainakin kolmenlaista lähtöolettamusta: 1) Osanottajat tarkoittavat samoja asioita käyttäessään sanoja ja ilmauksia, 2) osanottajat näkevät itsensä rationaalisesti vastuullisina toimijoina sekä 3) ratkaisun syntyessä, pitävät kaikki väittämät paikkansa totuudellisuutensa ja oikeutuksensa puolesta. Mikäli näissä ehdoissa ilmenee jälkikäteen epäselvyyksiä, on päätöksestä voitava keskustella uudelleen. Tehdyt päätökset on periaatteessa voitava haastaa järjellisillä argumenteilla myös jälkikäteen. Taustalla vaikuttavien väittämien mahdollisimman pitkälle viety yhteisymmärrys on diskurssin kautta tehtävien päätösten kannalta hyvin

merkityksellistä. (Rehg 1996: xv–xvi.) Kun erimielisyyksiä ei voida argumentein ratkaista voidaan yrittää ratkaista tilannetta siirtymällä strategiseen toimintaan, eräänlaiseen kaupankäyntiin (bargaining) (Rehg 1996: xvi–xvii).

Kaupankäynti on erityinen kommunikaation muoto, jossa osapuolet yrittävät päästä yhteisymmärrykseen käsitteillä olevasta asiasta. Asianosaisille on tärkeää mahdollistaa osanotto suoraan tai esimerkiksi edustajan kautta, yhtäläisin edustus oikeuksin. Tällä tavoin estetään vinoutuneiden voimasuhteiden muodostuminen vuorovaikutuksessa ja mahdollistetaan kaikkien intressien tasapuolinen harkinta. Lisäksi osapuolten on oltava halukkaita tekemään yhteistyötä tilanteen ratkaisemiseksi. Kaupankäynnin keskustelemaa muotoa ei kuitenkaan pitäisi käyttää moraalisisissa tai eettisissä kysymyksissä, ja antaa näin muotoilla niitä strategisiksi kysymyksiksi. Proseduureissa, joissa etsitään kompromissia, on aina strateginen ulottuvuus. (Habermas 1996a: 177.)

Demokratian edustuksellinen elementti on usein läsnä myös deliberatiivisessa demokratiassa, esimerkiksi kunnassa. Edustajille annetaan saatujen äänten perusteella mandaatti neuvotella kompromisseja toimielimessä ja äänestää mielipiteensä mukaan päätöksiä tehtäessä. (Habermas 1996a: 181.) Julkisen keskustelun kentän rooli on tuoda edustajille ilmi ne mielipiteet ja perustelut, joita äänestäjät haluavat kannatettavan niin kaupankäynnissä kuin äänestyksessä. Ongelmana tässä on, etteivät kansalaiset voi olla varmoja onko heidän valitsemansa edustaja samalla linjalla juuri kyseisessä asiassa.

Äänestäminen deliberaation jälkeen on viimeinen keino saada selville, mikä kanta on eniten kannatettu. Etenkin suuremmissa yhteisöissä keskustelu harvoin tuottaa yksimielisiä lopputulemia. Deliberatiivisessa demokratiassa laaja-alainen keskusteleminen halutaan nostaa osaksi päätöksentekomenettelyä. (Goodin 2008: 109.) Etenkin tilanteessa, jossa osanottajien mielipiteet ovat voimakkaasti lukkiutuneet omaan näkökulmaansa, on äänestäminen ja enemmistön valta selkeä tapa tehdä lopulta päätös asiasta.

Goodinin (2008: 110) mukaan on tärkeää, että päätöksenteossa keskustellaan ensin ja sen jälkeen äänestetään parhaasta vaihtoehdosta. Keskustelu on hyvä tapa saada erilaiset ratkaisuvaihtoehdot esiin ja tunnistaa niiden heikkoudet ja vahvuudet, se on eräänlainen

löytöretki. Samalla se muistuttaa ihmisiä siitä kuinka monimuotoinen yhteisö on ja antaa mahdollisuuden peilata omia näkemyksiään faktoihin ja muiden mielipiteisiin.

Keskusteleminen, toisin kuin äänestäminen, on jatkuva prosessi. Se etenee puheenvuorosta toiseen. Periaatteessa vuorossa oleva puhuja on kuunnellut mitä edellinen on sanonut ja vastaa tähän ja/tai esittää oman näkemyksensä. Diskursiivinen vuorovaikuttaminen vaatii dynaamista ja jatkuvaa oman aseman päivittämistä. Goodin (2008: 111–113) kuitenkin puoltaa jaksottaista oman aseman päivittämistä, sillä vaarana vuorovaikutuksessa on hänen mukaansa polkuriippuvuus. Tällöin edelliset puheenvuorot saavat liian suuren painoarvon osallistujan omassa mielipiteessä, ja aiheuttavat sen kallistumisen ”yleiseen” suuntaan, eli enemmistön puolelle, mahdollisesti ilman riittäviä perusteluja. Yhtenä ratkaisuna tähän hän näkee monen eri diskurssin käymisen samanaikaisesti sen sijaan, että kaikki vuorovaikuttaisivat kaikkien kanssa.

2.4. Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria

Jürgen Habermasin muotoilema kommunikatiivinen toiminta vastaa yhteisöllisyyden hapertumiseen johtavan strategisen toiminnan korostumiseen yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kaiken kommunikaation pohjana on ulkoisesta painostuksesta vapaa puhetilanne, ideaali puhetilanne. Se muodostaa normiston, jonka mukaisesti puhetilanne on vapaa ja mahdollistaa oikeudenmukaisimman lopputuleman (Eräsaari & Kotkavirta 1989: 93.) Kaikki sellainen puhetoiminta, jonka tarkoitus on vaikuttaa toisten osapuolten mielipiteisiin, tai ohjaamaan heidän toimintaansa, voidaan käsittää kommunikatiiviseksi toiminnaksi (Rehg 1996: xvii).

Niin kauan kuin kieltä käytetään ainoastaan informaation välittämiseen, etenee toiminnan koordinaation prosessi yhteisen vaikuttamisen kautta tarkoitus–rationaalisella tavalla. Puheaktin ottaessa toiminta-koordinoituneen kielellisen roolin, tulee kielestä itseltään sosiaalisen integroitumisen väline. Kommunikatiivinen toiminta tarkoittaa juuri tätä toiminta-koordinoitunutta kielen toimintoa. (Habermas 1996a: 18.)

Teoria kommunikatiivisesta toiminnasta on pitkälti teoria rationaalisuudesta. Se nojaa kielellisen vuorovaikutuksen totuudellisuuteen, normatiiviseen oikeudellisuuteen ja aiotuteen. (Rehg 1996: xiii.) Käytännöllisen järkeilyn (practical reason) on historiassa nähty ohjaavan kansalaisen toimintaa. Sen individualistinen ja subjektiivinen perusta on kuitenkin horjunut pahoin, eikä sitä voida määrittellä perustellusti nykyisessä pluralistisessa yhteiskunnassa. Kommunikatiivinen järkeily (communicative reason), joka on kommunikatiivisen toiminnan keskiössä, on kielelliseen kanssakäymiseen perustuva diskursiivinen tapa luoda yhteisymmärrystä. Kommunikatiivinen rationaalisuus ilmaistään strukturoiduissa monimuotoisissa olosuhteissa, niiden kuitenkin määrittämättä osanottajille mitä heidän tulisi tehdä. Nämä olosuhteet tarkoittavat esimerkiksi ilmausten määrittämistä siten, että tarkoitetaan samoja asioita samoilla ilmaisuilla, yhdistetään julkilausumat niiden kontekstiin ja että muut osanottajat ovat itsenäisiä ja vilpittömiä niin itseään kuin muita kohtaan. Kommunikatiivinen järki ei ole itsessään ohjeistava tai välittömästi käytännöllinen. Se pitäytyy yksityisissä näkemyksissä, jotka ovat haastettavissa ja avoimia kritiikille tai hyväksyttävissä muiden osapuolten toimesta. Argumentointi on se keino, jolla kommunikatiivinen järki saa oikeutuksensa. (Habermas 1996a: 2–5.)

Habermas on muotoillut ideaalille puhetilanteelle vaatimuksia, joita useimmat deliberatiivisen demokratian tutkijat mukailevat. Habermasin (1996a: 107) diskurssiperiaatteen mukaan diskurssissa ainoastaan sellaiset toimintanormit voivat päteä, jotka kaikki ne joihin tehtävä päätös vaikuttaa, voivat hyväksyä. Benhabibin (1996: 70.) mukaan tämä tarkoittaa, että deliberatiivisen prosessin normien tulee varmistaa 1) osanottajien yhtäläinen osallistumismahdollisuus prosessin tasapuolisuuden ja symmetrian puolesta, 2) kaikille oikeus vaikuttaa mistä asioista keskustellaan ja keskustelujen sisältöihin sekä 3) ottaa kantaa asioiden käsittelytapaan ja niihin sääntöihin joiden puitteissa diskurssia käydään.

Yksityinen autonomia (private autonomy) tarkoittaa yksilölle sen valinnanvapauden turvaavaa normistoa, ja edustaa liberaalia perinnettä. Sen näkökulmasta yksilöllä on mahdollisuus tavoitella omia intressejään ja muodostaa omat mielipiteensä asioista. Julkinen autonomia (public autonomy) varmistaa kansalaisten itsehallinnon kaikille taatun

yhtäläisen poliittisen osanottamisen kautta. (Rehg 1996: xxiv–xxv.) Näiden kahden autonomian keskinäinen suhde vaatii abstrakteja oikeuksia, jotka kansalaisten on tunnistettava säädelläkseen itse elinympäristöään positiivisten oikeuksien kautta. Itsemääräämisen edellytyksenä on toimiva julkisen keskustelun kenttä, jossa yhteisön mielipiteen- ja tahdonmuodostus tapahtuu. Julkinen diskurssi ei ole vain kognitiivinen harjoitus, vaan siinä liikkeelle laittava voima on järki ja väitteet, jotka perustuvat kansalaisten intresseihin, arvoihin ja identiteettiin. Poliittinen diskurssi tuo esiin kansalaisten varsinaiset motivaation lähteet ja tahdon, joka luo kommunikatiivista valtaa, jolla vaikutetaan formaaliin päätöksentekoon. (Rehg 1996: xxvii–xxviii.)

Habermas erottelee totuusväittämät (truth claims) ja moraaliset väittämät (moral claims) puhetilanteessa. Totuusväittämät kohdistuvat ympäröivään maailmaan ja ovat kaikkien ihmisten hyväksyttävissä. Ne perustuvat väittämän faktisuuteen, eli universaaliin paikansäilyvyyteen. Moraaliväittämät kohdistuvat normeihin ihmisten välisessä toiminnassa. Moraaliväittämän on oltava sellainen, jonka kaikki autonomiset henkilöt voivat, oikeuden ja toisen kunnioittamisen näkökulmasta, rationaalisesti hyväksyä. Moraalinen väittämä ottaa huomioon väittämän validiteetin, jolloin esimerkiksi paikalliset olosuhteet, kuten tietyn yhteisön erityispiirteet vaikuttavat sen hyväksyttävyyteen. Näiden ehtojen täytyessä on mahdollista arvioida parasta perustelua vallitsevassa tilanteessa. (Rehg 1996: xiv–xv.)

3. PIRULLINEN ONGELMA

3.1. Kompleksisuus

Sosiaalinen kompleksisuus on sosiaalisen verkoston ominaisuus. Mitä enemmän osapuolia ongelmaan ja sen ratkaisuun on ottamassa kantaa, ja mitä monimuotoisempia ja erilaisempia näkökantoja nämä osapuolet keskenään edustavat, sitä kompleksisempi ympäristö ongelman ympärillä on. (Conklin 2006: 23.)

Kompleksisuuden voidaan nähdä olevan ilmiölähtöistä ja osien vuorovaikutus toistensa kanssa muokkaa sen kuvaa jatkuvasti. Kokonaisuutta ei voi ymmärtää tarkastelemalla vain sen osia. Vastaavasti kompleksisia ongelmia ei voi korjata yrittämällä korjata erikseen sen eri osia. (Keskinen 2004: 86–88.) Samalla tavoin yksikään osapuoli ei voi ymmärtää ja tietää kaikkia ongelmia, tai tunnistaa ratkaisuja, joita vaikkapa alueen kehittymiseen liittyy. Usein kaikkia muuttujia ja vaikutussuhteita on mahdotonta määrittää suuremmillakaan resursseilla (Sotarauta & Srinivas 2006).

Kaupunkiseutujen suunnittelu pohjautuu liiaksi yhteisten arvojen ja visioiden lähtökohtiin. Kostiainen (2008: 142) korostaakin kommunikaation merkitystä systeemin toiminnan kannalta. Kommunikaatio antaa mahdollisuuden systeemin itseuudistumiselle ja kaikelle toiminnalle sen sisällä. Samalla hyväksytään monimuotoisuus ja –äänisyys systeemin sisällä, joka puolestaan lisää osallisuuden tunnetta. Kommunikaatio, luottamus merkityksiin ja informaation laatuun ovat systeemisen itseuudistumisen peruskivet. Informaation laatu syntyy niin puhujan kuin kuulijankin kokemuksellisuudesta. Luottamussuhteet muovautuvat riippuvuuden hyväksymisestä ja muiden kohtaamisesta samalla tasolla. Systeemin sisällä syntyvät merkitykset muodostuvat kollektiivisesti ja ohjaavat näin kaikkien sen operaatioiden suuntaa.

Itseuudistuminen on dynaaminen, sisäsyntyinen ja jatkuva olotila. Se lähtee yksilötasolta ja vaikuttaa yksilöiden kautta alueellisella tasolla saakka. Uudet toimintatavat kehittyvät organisaatioissa ja luovat uusia olosuhteita, joissa tarkoitukselliset toimet sekoituvat ympäristön vallitseviin olosuhteisiin ja mukautuvat niihin. Näissä virroissa käy-

tään hyväksi sosiaalista pääomaa, jota myös syntyy samanaikaisesti. Tämä prosessi luo jatkuvasti itseuudistumista. (Saarivirta 2008: 232.) Linkit ja vuorovaikutus näiden sosioekonomisten systeemien osien välillä mahdollistaa kompleksisuusteorian mukaan systeemin itseohjautumisen. Tällä tarkoitetaan yksinkertaisista ominaisuuksista systeemien toiminnan kautta muodostuvia monimutkaisia kokonaisuuksia, usein odottamattomien syy-seuraussuhteiden kautta. Systeemisen kokonaisuuden voidaankin usein sanoa olevan enemmän kuin osiensa summa. (Jalonen 2006: 115–116.)

3.2. Pirullisen ongelman piirteet

Horst W. J. Rittel ja Melvin M. Webber ovat jo 1970-luvulla määrittäneet sosiaaliset, ja erityisesti kaupunkisuunnittelun ongelmat, niin sanotuiksi ”pirullisiksi ongelmiksi” (wicked problem). Silloin kaupunkien kehitys oli jo muuttanut ihmisten elinympäristöjä dramaattisesti. Tie- ja viemäriverkostot olivat liki kaikkien asukkaiden käytössä, terveydenhuoltopalveluiden käyttö ja katto pään päällä olivat normi, eivät enää minkäänlainen poikkeus sääntöön. Näiden ”kesyjien” ongelmien (tame problem) ratkaiseminen mahdollisti huomion kohdistamisen täysin eriluonteisten ongelmien tarkasteluun. Yhteisöjen monimuotoisuus ja niiden arvojen sirpaloituminen olivat saaneet vauhtia ammattien erikoistumisesta ja erilaisten intressiryhmien vaateista, jonka lisäksi vaatimukset yhteiskunnan tasapuolisuudesta lisääntyivät kansallisten tavoitteiden dialogissa. (Rittel & Webber 1973: 156.)

Samaan aikaan suunnitelmallisuus alkoi muodostaa valtavirtaa ajattelussa yhteiskunnan suunnan kehittämisessä Yhdysvalloissa. Tehokkuusajattelu juurtui myös yhteiskunnalliseen suunnitteluun oltuaan ensin ohjaava voima tuotannollisessa toiminnassa. Näin ollen suunnittelu alettiin nähdä ongelmien ratkaisuprosessina, joka oli helppoa ja halpaa toteuttaa käytännössä. Tämä oli mahdollista vielä varhaisen teollistumisen aikaan. Ongelmat olivat kuitenkin monimutkaistuneet ja ongelmien ympärillä alettu tunnistaa sosiaaliset prosessit linkkeinä, jotka yhdistävät avoimia systeemejä suureen systeemien verkostoon. Näissä verkostoissa on yhä vaikeampaa tunnistaa missä ongelman keskus sijaitsee ja missä kohtaa ja miten siihen pitäisi puuttua. (Rittel & Webber 1973: 158–159.)

Ongelmat nähdään wicked-problematiikassa perinteisesti joko kesyinä tai pirullisina. Molemmat voivat olla hankalia ratkaistaviksi mutta niiden eron voi huomata helposti vertaamalla niiden ominaisuuksia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että yksittäistä ongelmaa olisi aina helppoa määrittää joko pirulliseksi tai kesyksi ongelmaksi.

Nancy Robertsin (2000: 1–3) mukaan ongelmat voidaan jakaa kolmeen luokkaan. ”Yksinkertaiset ongelmat” ovat selkeitä niin ongelman tunnistamisen kuin sen ratkaisun kannalta. Matemaattisen yhtälön ratkaiseminen on tyypiesimerkki tällaisesta lineaarisesti ratkaistavasta ongelmasta. Tällöin haaste on löytää todistettavasti oikea ratkaisu, jonka voidaan tarkastaa pitävän paikkansa. Toinen luokka on ”kompleksiset ongelmat”. Niissä ongelman määritelmästä vallitsee yksimielisyys mutta keinot ongelman ratkaisemiseksi vaihtelevat ja luovat ristiriitoja. Kolmannen luokan ongelmat ovat pirullisia ongelmia. Näiden ongelmien kanssa ensimmäinen ongelma on itse ongelman määrittely. Se millaisena ongelma muotoutuu kullekin asianosaiselle, on voimakkaasti näkökulmasta ja omista vaikuttimista kiinni.

Insinöörit ja tiedemiehet ovat perinteisesti painineet ongelmien kanssa, joiden ratkaisun tavoite on selkeä. Näiden niin sanottujen kesyjen ongelmien rakenne on usein lineaarinen, esimerkiksi matemaatikon pyrkiessä löytämään ratkaisun yhtälöön tai kemistin määrittäessä jonkin yhdisteen kemiallista kaavaa. Kesyn ongelman ratkaisun löytyessä on selvää, että oikea vastaus on oikea. Samalla tavalla itse ongelma on selkeästi tunnistettavissa. (Rittel & Webber 1973:160.) Prosessissa edetään suoraviivaisesti ongelmasta ratkaisuun. Jeff Conklin (2006: 18–19) on määrittänyt kuusi ominaisuutta kesyille ongelmille. Näiden mukaan kesyllä ongelmalla on:

1. selkeästi määritelty ja vakaa ongelman määrittely,
2. päätepiste, jossa ongelma on ratkaistu,
3. ratkaisu, joka voidaan objektiivisesti arvioida oikeaksi tai vääräksi,
4. luokka, johon se voidaan lokeroida muiden samankaltaisten ongelmien kanssa ja ratkoa samoin keinoin,
5. ratkaisu, joka on helposti kokeiltavissa ja hylätävissä, sekä
6. rajattu määrä mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja.

Pirullisten ongelmien luontoon kuuluu, ettei niillä ole näitä ratkaisun ja ongelman selkeyttäviä ominaisuuksia. Muuttujia ja huomioon otettavia asioita ongelman ympärillä on paljon ja jokainen ratkaisu vaikuttaa muihin muuttujiin siten, että eri ratkaisujen paremmuutta voi olla äärimmäisen vaikeaa arvioida. Seuraavassa esittelen Rittelin ja Weberin (1973: 161–167) määrittämiä kriteereitä pirulliselle ongelmalle suunnittelussa, joita he ovat huomioineet erityisesti kaupunkisuunnittelua koskevista kysymyksistä:

1. Pirullista ongelmaa ei voi määrittää yksiselitteisesti. Pirullisen ongelman määrittäminen on ongelma itsessään. Ongelmaa ei voi ymmärtää ymmärtämättä sen kontekstia, jolloin riittävään ymmärrykseen tarvittava informaatio riippuu tavasta, jolla ongelmaa aiotaan ratkoa. Määrittääkseen pirullisen ongelman riittävän tarkasti, on ensin pyrittävä määrittämään kaikki mahdolliset ratkaisuvaihtoehdot etukäteen. Ongelman ymmärtäminen ja sen ratkaisu ovat samanaikaisia toistensa kanssa.

2. Pirullisella ongelmalla ei ole päätepistettä. Toisin kuin esimerkiksi matemaattisissa ongelmissa, mitään varmaa oikeaa vaihtoehtoa on mahdotonta määrittää pirulliselle ongelmalle. Ongelman ratkaisemisen määrittäminen on yhtenevä prosessin luonteen ymmärtämisen kanssa, ja koska kriteeristöä, joka määrittäisi riittävän ymmärryksen tason ei ole, eikä ketjuvaikutusten kausaalisuudelle avoimien systeemien verkostossa ole loppua, voi suunnittelija aina pyrkiä parempaan ratkaisuun. Tämän vuoksi ratkaisuun ei päädytä loogisimman mahdollisen lopputuleman löydyttyä vaan resurssien, kuten aika tai raha, tullessa vastaan prosessissa.

3. Ratkaisua pirulliselle ongelmalle ei määritetä oikeaksi tai vääräksi, vaan hyväksi tai huonoksi. Tavallisesti monet eri tahot ovat yhtäläisesti kykeneväisiä ja kiinnostuneita kertomaan mielipiteensä ratkaisuvaihtoehdoista. Kellään näistä ei kuitenkaan ole valtaa määrittää ratkaisujen oikeellisuutta. Tietyn ryhmän tietyn ratkaisun arvostamiseen vaikuttaa useimmiten henkilökohtainen intressi, arvopohja tai mieltymys. Tyypillisesti jonkun tahon tavoittelema ratkaisu voi näyttäytyä toiselle taholle erittäin huonona ratkaisuna.

4. Pirullisen ongelman ratkaisuvaihtoehdolle ei ole nopeaa tai lopullista testaustapaa. Ratkaisun käytäntöön saattaminen luo pirullisten ongelmien tapauksessa aina erilaisia seurauksia. Kaikkien seurausten voimakkuutta ja lukumäärää on mahdotonta ennustaa etukäteen, samoin kuin aikajännettä, jolla ne esiintyvät. Sama pätee myös niiden jälkikäteiseen arviointiin.

5. Jokainen ratkaisu pirulliseen ongelmaan on ”kerrasta poikki”. Koska mahdollisuutta oppia yrityksen ja erehdyksen kautta ei ole, joten jokainen yritys ratkaisuun on hyvin merkittävä. Jokainen toimeenpantu ratkaisu aiheuttaa seurauksia, joita ei voi perua. Julkisessa rakentamisessa tehty toimenpide vaatii rahaa ja vaikutukset monien ihmisten elämään ovat peruuttamattomia. Korjausten tekeminen tehtyihin toimenpiteisiin vaatii lisää resursseja ja aiheuttaa lisää pirullisia ongelmia. Tämän vuoksi ratkaisuja ei voi kokeilla vain kokeilemisen vuoksi.

6. Pirulliseen ongelmaan ei ole rajattua määrää ratkaisuvaihtoehtoja tai tarkemmin määritettyä listaa sallituista toimenpiteistä ongelman ratkaisemiseksi. Pirulliseen ongelmaan on aina löydettävissä uusia ratkaisuvaihtoehtoja, sillä rajoitteita niiden keksimiseksi on hyvin vähän. Kaikkia vaihtoehtoja on mahdotonta määrittää. Toimenpiteistä on siis valittava sellainen, jolla on realistinen mahdollisuus olla mahdollisimman hyvä kokonaisuuden kannalta.

7. Jokainen pirullinen ongelma on piirteiltään ainutlaatuinen. Kahdelle pirulliselle ongelmalle voi olla löydettävissä lukuisia samankaltaisuuksia tai jopa yhtäläisyyksiä. Näiden yhtäläisyyksien lisäksi ongelmia vertailtaessa on kuitenkin lähes varmaa, että niiden välillä on vähintään yksi eroavaisuus, joka on niin merkittävä, ettei samaa ratkaisua voida soveltaa molempiin ongelmiin.

8. Jokaista pirullista ongelmaa voidaan pitää oireena toisesta ongelmasta. Pirullisia ongelmia esiintyy monella tasolla. Alemman tason ongelmat ovat usein oireita ylemmällä tasolla piilevistä ongelmista, joten alemman tason ongelmien ratkaiseminen voi aiheuttaa ylemmän tason ongelmien luonteen muuttumisen tai pahenemisen. Mitä ylemmällä tasolla ongelmaa yritetään ratkaista, sitä laajempia ja vaikeammin hallittavia ratkaisut

ovat. Tästä huolimatta ongelmiin pitäisi etsiä ratkaisuja mahdollisimman korkealla tasolla.

9. Epäjohdonmukaisuuksien olemassaolo pirullisessa ongelmassa voidaan selittää lukuisilla eri tavoilla. Tietyn selityksen valinta määrittää ongelman ratkaisun luonteen. Ratkaisun järjeleminen perustellusti on pirullisen ongelman tapauksessa hankalaa. Perustelun valinta ratkaisulle vaikuttaa usein mielivaltaiselta loogisesti ajateltuna. Todellisuudessa ihmiset valitsevat sellaisia selittäviä tekijöitä, jotka he itse tuntevat soveliaiksi omien näkemystensä perusteella ja jotka ovat eniten linjassa heidän omien pyrkimystensä kanssa. Näin ollen analyysoijan oma maailmankatsomus määrittää ratkaisuun päätymistä kaikkein eniten.

10. Suunnittelijalla ei ole oikeutta olla väärässä. Pirullisen ongelman ratkaisuksi ei ole mahdollista, eikä tarkoituskaan, löytää totuutta vaan keksiä paras mahdollinen ratkaisu. Suunnittelijan harha-askel vaikuttaa monien ihmisten elämään konkreettisesti ja vaikutukset ovat pitkäaikaisia, joten hän on vastuussa päätöksistään.

Deliberatiivisen demokratian periaatteet mukailevat pirullisten ongelmien ymmärtämiseen ja käsittelemiseen vaadittavia ajattelutapoja. Molemmissa korostetaan kommunikation merkitystä toisten näkökantojen ymmärtämiseksi, sekä mahdollisimman kattavan toimijajoukon osallistamista prosessissa. Nämä periaatteet mahdollistavat erilaisten uskomusten ja eri tavoin ymmärrettyjen käsitteiden selkiyttämisen ja tätä kautta osapuolten näkemysten lähentymisen, tai ainakin vastapuolen lähtökohtien paremman tuntemuksen. Näkökulmien moninaisuuden sisällyttäminen toiminnan lähtökohtiin ja sen hyödyntäminen kehittämisprosesseissa on hyvin tärkeää. Tieto ja arvot eivät ole vain objektiivisesti ymmärrettävissä vaan sosiaaliset vuorovaikutusprosessit muokkaavat niitä aktiivisesti. Esimerkiksi asiantuntijuutta on vaikea perustella kattavasti, sillä asiantuntijan tuottama tieto on usein jonkin näkökannan värittävä. (Healey 2006: 28–29.)

4. PALOSAARI JA MANSIKKASAARI

4.1. Palosaaren historiaa

Vuonna 1789 perustettiin Palosaaren ja Mansikkasaren väliseen Sundin salmeen Vaasan kaupungin uusi ulkosatama. Se on historian mukaan ensimmäinen pysyvä rakennelma alueella, ja tästä alkaa myös Palosaaren kirjoitettu historia. Tuolloin Vaasan kaupunki sijaitsi vielä Vanhan Vaasan alueella. Vaasalla oli tuolloin tapulikaupungin oikeudet ja sataman ympäristöön ilmestyi telakkarakennuksia ja makasiineja sekä pian myös satamatyöläisten, kauppiaiden ja merimiesten asutuksia. (Pohjanmaan museo 2008: 6.)

Nykyisen yliopistoalueen paikalle kohosi vuonna 1857 puuvillatehdas ja samaan aikaan rakennettiin myös Palosaaren silta, joka paransi kulkuyhteyksiä satamaan huomattavasti. Vaasan silloinen keskusta paloi vuonna 1852, ja kymmenen vuotta tämän jälkeen siirrettiin kaupungin keskusta sen nykyiselle paikalleen. Tämä paransi Palosaaren absoluuttista sijaintia merkittävästi. Silta nykyisen Keskustan alueelta Palosaarelle rakennettiin vuonna 1857. Nämä muutokset vauhdittivat alueen kehitystä. Palosaarelle perustettiin paljon muutakin teollisuutta, kuten saippuatehdas, konepajoja sekä Rahkolan metallipaja. (Pohjanmaan museo 2008: 7.)

Palosaari liitettiin Vaasan kaupungin alueisiin pala palalta seuraavien noin 70 vuoden aikana, ja vuonna 1935 se oli kokonaisuudessaan osa kaupunkia. Ensimmäinen asemakaava Palosaarelle suunniteltiin vuonna 1901, mutta sitä voitiin toteuttaa kunnolla vasta alueliitosten jälkeen. Siitä eteenpäin Palosaarta kehitettiin osana kaupunkia, sen vanha rakennuskanta korvautui valtaosin uudella, puuvillatehdas ja sen työntekijät rakensivat paljon työläisasuntoja ja alueella kehitettiin kunnollinen tieverkosto. Myöhemmät uudet asemakaavat Palosaarelle on laadittu vuosina 1970 ja 1988. (Pohjanmaan museo 2008: 7–8.)

1960-luvulta eteenpäin Palosaarella on rakennettu paljon kerros- ja rivitaloja, ja alue onkin muuttunut hyvin kerrostalovaltaiseksi. Vanhaa puutalokantaa on kuitenkin säilynyt. 1980-luvulla Palosaarelle tuli suuresta vastustuksesta huolimatta valtion virastotalo,

jonka lisäksi yliopisto muutti vanhan puuvillatehtaan tiloihin. Sitten yliopiston kampusalue on laajentunut Mansikkasaaren suuntaan. (Pohjanmaan museo 2008: 8.)

Viimeisten vuosikymmenten aikana Palosaari on muuttunut tehdasyhteisöstä tietoyhteisöksi. Etenkin korkeakoulujen sijoittaminen alueelle on vaikuttanut kehitykseen voimakkaasti. (Ehrström 2010: 398–401.)

4.2. Mansikkasaari

Mansikkasaari on Vaasan Palosaaren länsipuoleisen rannan välittömässä läheisyydessä sijaitseva saari. Se on kaupungin omistuksessa oleva maa-alue. Se on pinta-alaltaan noin kuusi hehtaaria. Palosaaresta sen erottaa kapea Sundin salmi. Mansikkasaari sijaitsee vain lyhyen matkan päässä Vaasan yliopistosta, joka sijoitettiin 1990-luvun alussa Palosaarelle.

Kuva 1. Mansikkasaaren sijainti Vaasassa. (Vaasan karttapalvelu 2017).

Kuva 2. Mansikkasaari. (Vaasan kaupunki 2010: 16).

Telakka- ja satama-alueena toiminut Mansikkasaari on hiljalleen muuttunut urbaaniksi kesannoksi, jossa sen eteläpuolinen alue on ollut aktiivisessa virkistyskäytössä ja pohjoinen pääty puolestaan aidattuna ja hylättynä vanhana teollisuusalueena, joka on ajan kuluessa voimakkaasti vesakoitunut. Mansikkasaaren eteläisessä osassa toimii tänä päivänä uimaranta ja sitä ympäröi puistoalue. Lisäksi eteläisen osan yhteydessä toimii pienvenesatama. Kiinteää rakentamista ei saaren eteläisellä puolella ole. Pohjoinen pääty on puolestaan aidattu ja siellä sijaitsevat autoitunut telakkarakennus ja pienimuotoista yritystoimintaa yllä pitävät varastorakennukset. Telakkateollisuuden saastuttamat

maat on puhdistettu valtaosin, eikä se kaupungin mukaan vaikuta tulevaan maankäyttöön.

Rakennusoikeutta Mansikkasaareen on ehdotettu 16 000 kerrosneliömetriä, kaupunginhallituksen vuonna 1992 hyväksymän osayleiskaavan määritykseen perustuen. Asuinrakentamisen osuus tästä saa olla noin 30 prosenttia ja loppu rakennusoikeus on käytettävissä esimerkiksi tiedepuistoon, vapaa-ajanviettoon tai yritystoimintaan liittyviin tiloihin. Alueen mitoituksesta on määrätty, ettei sen laajuus saa vaatia Mansikkasaaren sillan uusimista. Sillan lisääminen suunnitelmaan kevyttä liikennettä varten olisi kuitenkin mahdollista. (Vaasan kaupunki 2010: 10.) Alueella ei ole voimassa olevaa asemakaavaa. Palosaaren salmen sekä Rahkolan ja Saippuan alueelle toteutetun ideakilpailun on tarkoitus toimia tulevan asemakaavan suunnittelun pohjana.

5. HISTORIAN SIIPIEN HAVINAA – LEHTILEIKEAINEISTON ANALY- SOINTI

Keskustelu Vaasan Mansikkasaaresta on käynyt kuumana jo 1980 ja -90 -lukujen vaihteessa. Tästä kertoo omaa tarinaansa Palosaaren asukasyhdistyksen keräämä lehtileikeaineisto. Siihen on kerätty lukuisista paikallisista ja valtakunnallisista lehdistä erilaisia artikkeleita, mielipidekirjoituksia, pääkirjoituksia ja tiedotuksia. Aineiston perusteella lähes kaikki Mansikkasaarta koskeva materiaali, joka on tullut aineiston kerääjiä vastaan vuosien varrella, on tullut kerätyksi.

Palosaaren asukasyhdistyksen keräämä lehtileikeaineisto koostuu pääasiassa artikkeleista ja mielipidekirjoituksista, jotka on poimittu talteen vuosien 1986 ja 1992 välisenä aikana. Tämän ajanjakson aikana kädenvääntö Mansikkasaaresta on ollut kuumimmillaan, ja sen jälkeen koko kaavoitusprosessi keskeytyi liki 20 vuodeksi.

Aikana ennen internetin arkipäiväistymistä sanomalehdet olivat television ohella kattavin informaation lähde. Paikallisia asioita käsiteltiin julkisesti valtaosin kuitenkin juuri painetun median kautta. Televisiokanavat olivat ja ovat yhä pääosin valtakunnallisia. Tämä tekee kerätyistä lehtileikeaineistosta hyvin edustavan aineiston Mansikkasaaren tapauksessa. Lehdistö on ollut tähän aikaan suuri osa sitä julkisen keskustelun tilaa, jossa kansalaiset asemastaan riippumatta ovat voineet esittää julkisesti mielipiteitään ja josta he ovat saaneet informaatiota eri asioista.

Kokonaisuudessaan erilaisia kirjoituksia on otettu talteen yli 300. Artikkeleita ja pääkirjoituksia näistä on 150, mielipidekirjoituksia 146 ja erilaisia ilmoituksia asukastilaisuuksista ja muista tapahtumista asiaan liittyen 32 kappaletta. Lehtileikkeiden ilmestymisajankohdan painotus on selkeästi vuodessa 1989, jolloin näistä on julkaistu noin puolet. Muutoin julkaisupäivämäärät laskivat huippuvuodesta molempiin suuntiin tasaisesti siten, että vuodet 1986 ja 1992 on aineistossa vähiten kirjoituksia.

Artikkelit ja pääkirjoitukset ottivat harvakseltaan kantaa siihen, kuinka asiassa pitäisi toimia ja kertoivat lähinnä puolueettomasti tapahtumista ja realiteeteista asian ympärillä.

Mielipidekirjoituksista joko kovaa asuinrakentamista tai ylipäättään kaikkea rakentamista vastaan oli 98 kirjoitusta. Rakentamista puolsi 35 mielipidettä. Rakentamisen kannalta neutraaleja tai hyvin vähäistä rakentamista puoltavia mielipiteitä aineistossa on 13.

5.1. Lehtileikeaineisto

Mansikkasaaren maankäytön suunnittelu on valmiin kaupunkikuvan täydennysrakentamista. Saari sijaitsee Palosaaren kaupunginosan edustalla, ja sen eteläosan käyttö on vakiintunut vapaa-ajan- ja virkistystoimintaan. Pohjoinen pääty saaresta on entinen telakka-alue, joka on jätetty käytännössä oman onnensa nojaan telakan lopetettua toimintansa 1980-luvun alussa. Vielä tänä päivänä Mansikkasaarelle ei ole tehty kaavamutosta, ja se on rapistunut 30 vuoden aikana hitaasti niin sanotuksi urbaaniksi kesannoksi, joutomaaksi.

Aineisto alkaa vuoden 1986 lokakuusta, jolloin Vasabladetissa (17.9.1986) ilmestyi artikkeli, rakentuen pitkälti silloisen kaupunginsuunnitteluarkkitehdin Jan Olinin ympärille. Artikkelissa ristiriita Mansikkasaaren kehittämisestä tulee heti selkeästi esille. Vuotta aiemmin saarella toiminut metallialan yritys oli mennyt konkurssiin ja Rakennusliike Hakan tytäryritys Rakennustoimisto E. Ehrs oli hankkinut konepajan kiinteistöt ja jäljellä olevat 15 vuoden vuokraoikeudet tonttiin. Mansikkasaari oli tuolloin ja on yhä kaupungin omistuksessa.

Olin otti kantaa koko Palosaaren kehittämiseen ja nimesi Palosaaren salmen alueen historiallisesti merkittäväksi alueeksi. Hän vastusti Mansikkasaaren hyödyntämistä rakennuskäyttöön myös sillä perusteella, että Palosaaren lounaassa sijaitseva alue oli rakennettu liian lähelle rantaa ja sen lähimaastossa oli jo tuolloin huomattavaa kuormitusta liikenteeltä. Olin myös alleviivasi, että Mansikkasaari on tarkoitettu kaikkien vaasalaisien eikä ainoastaan palosaarelaisten nautittavaksi.

Kyseisenä aikana maat vuokrannut Rakennustoimisto E. Ehrs alkoi ajaa voimakkaasti asuntorakentamista Mansikkasaarelle. Alue oli kaavoitettu teollisuusalueeksi ja se tar-

vitsi kaavamuutoksen, jotta muunlaista rakentamista olisi mahdollista toteuttaa. Jan Olin yhdessä yleiskaava-arkkitehti Hannu Vuolteenahon kanssa olivat hahmotelleet neljä erilaista mallia Mansikkasaaren kehittämiseksi, rakennusliikkeen yksityiseltä arkkitehti-toimistolta tilaaman maankäyttöhaahmotelman vastapainoksi (Pohjalainen 11.9.1986). Kaupungin arkkitehtien suunnitelmissa alue oli enimmäkseen vapaa-ajan viettoa varten. Rakennusliike Mansikkasaarta ei Olinin mukaan voinut kehittää ”sinisilmäisesti” rakennuttajien toiveiden mukaisesti, ja peräänkuulutti kaupunginvaltuutettuja ottamaan selkeästi kantaa asiaan.

Olin esitteli eräänlaisen laskelman siitä, millaisista rahoista rakennusprojektin yhteydessä tuolloin puhuttiin. Voitot pyörivät reilun sadan miljoonan markan luokassa. Vastavasti Mansikkasaaren kehittäminen puhtaaksi virkistysalueeksi maksaisi kaupungille rahaa. Tämän laskelman valossa Olin oli varma, että asiassa tulee lopulta päätös, joka on jonkinlainen kompromissi asuntorakentamisen ja vapaa-ajan alueen välillä. Ja kompromissi, Olin huomautti, on aina kuin puoliksi tehty.

Artikkelin esiin nostamat asiat kuvaavat hyvin sitä asetelmaa, joka tällöin ja oikeastaan vielä tähän päivään asti on pitänyt Mansikkasaaren käymistilassa. Täysin vastakkaiset intressit siitä mitä alueelle pitäisi tehdä. Tämä artikkeli itsessään kertoo hyvin mitä kaupungin kaava-arkkitehti ajatteli alueesta ja sen kehittämisestä sekä kansalaisten mielipiteen huomioisesta.

Kädenvääntö lehtien sivuilla oli tästä eteenpäin hyvin aktiivista molemmin puolin. Paikallislehtien artikkeleissa ja mielipidekirjoituksissa painotettiin vuoroin voimakasta asuntorakentamista, puhdasta virkistysaluekäyttöä ja kaikkea siltä väliltä. Osapuolina julkisuudessa toimivat enimmäkseen rakennusliike ja sen tytäryhtiöt sekä edustajat, Palsaaren asukasyhdistys, kaupungin poliitikot ja virkamiehet sekä yksittäiset kansalaiset.

5.2. Mansikkasaaren suunnittelun eteneminen

Rakennusliike Hakan hankittua vuokraoikeudet Mansikkasaaren tontille, alkoi se ajaa voimakkaasti niin sanottua kovan rahan asuntorakentamista alueelle. Hakan silloinen toimitusjohtaja Eero Piipari myönsi Hakan ottaneen tietoisin riskin vuokratessaan oikeudet tontille (Pohjalainen 11.9.1986). Lisäksi Hakan edustaja lupaili yhtiön järjestävän arkkitehtikilpailun, mikäli alue kaavoitetaan asuinrakentamiselle. Silloinen Vaasan kaupungin apulaisjohtaja Seppo Sanaksenaho sanoi ettei ”päätöksenteolla ole kiirettä, mutta vuokraoikeuden siirtyminen Hakalle tuo Mansikkasaaren suunnittelun lähivuosien asiaksi”. Tästä alkoi vääntö alueen kehittämistä, joka vielä tänä päivänäkään ei ole saavuttanut ratkaisuaan.

Kesällä 1987 Palosaaren asukasyhdistys alkoi ottaa aktiivisesti kantaa Mansikkasaaren kysymykseen. Tässä vaiheessa alueen kehittämistä oli keskusteltu enemmän tai vähemmän julkisesti noin vuoden päivät. Yhdistyksen tavoitteen mukaan Mansikkasaari tuli saada yleiseen virkistys-, yritys- ja kulttuurikäyttöön. Kantaa asukasyhdistys perusteli useilla niin historiallisilla kuin käytännöllisilläkin perusteluilla. Ensinnäkin Vaasan kaupungin kaavoitusperinteeseen on kuulunut jättää rannat rakentamatta. Toisekseen nähtiin, että Mansikkasaari on liian pieni asuinrakentamiseen ja kunnallistekniikan rakentaminen alueelle olisi kallista. Kolmantena perusteluna oli Palosaaren ulkoilu- ja virkistysalueiden vähyys. (Pohjanmaan Kansa 11.6.1987.)

Hakan tytäryhtiön Rakennusliike E. Ehrsin toimitusjohtaja Antti Ruostetniemi halusi tietää mistä kaupunki keksisi rahat asukasyhdistyksen suunnitelmiin. Hän muistutti myös, että alueen seisottaminen maksaa ja patisti Vaasan kaupungin päättäviä elimiä sanomalla, että ”Seinäjoella asiasta olisi päätetty jo” (Pohjanmaan Kansa 11.6.1987). Lisäksi Ruostetniemi sanoi, ettei Mansikkasaaren päätöksen kanssa viivyttely ole eduksi kaupungille ja korosti, että ”rakentaminen on kehitystä” (Kansan Ääni 24.4.1987). Hän myös korosti, että kansalaisten mielipiteet otettaisiin huomioon rakennuspäätöksiä tehtäessä.

Jatkossa tulen selvytyden ja yksinkertaistamisen vuoksi käyttämään rakennusliike Hakasta ja sen tytäryhtiöstä rakennusliike E. Ehrstistä nimeä Haka. Tämä siksi, ettei erityisellä tarkkuudella ole mielestäni tutkimuksen kannalta suurempaa merkitystä, ja niiden tavoitteet asian suhteen ovat ymmärrettävästi samat.

Vuoden 1987 kesällä Palosaaren asukasyhdistys keräsi nimiä adressiin, jossa puollettiin alueen kehittämistä virkistys- ja vapaa-ajan toimintoihin perustuen. Nimiä adressiin saatiin lopulta yli 400. Silloinen Palosaaren asukasyhdistyksen puheenjohtaja Åke Fred sanoi kysymyksessä olevan alueen käytön suunnittelun lisäksi periaatteista, jolla kaupungissa tehdään päätöksiä; asetetaanko demokratia sivuun ja kunnioitetaan ”rakennusherrojen” tahtoa? (Vasabladet 12.6.1987.)

Samoihin aikoihin alkoi lehtien sivuille ilmestyä hyvinkin säännöllisesti mielipidekirjoituksia asiasta. Näitä tuli seuraavien vuosien aikana runsain määrin sekä rakentamisen puolesta että sitä vastaan. Pohjalaisessa kesällä 1987 (15.6.1987) ilmestyi samassa lehdessä kaksi mielipidekirjoitusta nimimerkkien suojissa, joissa edustettiin vastakkaisia kantoja Mansikkasaaren kehittämisen suhteen. Nimimerkki ”L.H.” näki Mansikkasaaren soveltuvan parhaiten merihenkisen aktiivitoiminnan tyyssijaksi niin sijaintinsa kuin perinteidensä puolesta. Hän kritisoi mahdollista rakentamista päätöksenteon lyhytnäköisyydellä ja oppilaitosten tulevalla tilantarpeella. Hän näki rakentamisen olevan peruuttamaton päätös, jolloin paluuta muuhun ei enää ole. Nimimerkki ”Yksi vaasalainen monien vaasalaisten puolesta” sen sijaan halusi Mansikkasaareen asuntoja ja vetosi hiljaisen enemmistön olevan asuinrakentamisen puolella. Korkeatasoiset asunnot houkuttelisivat Vaasaan veronmaksukykyisiä asukkaita ja tontin myymisestä kaupungille tulevat tulot helpottaisivat kaupungin tiukkaa taloustilannetta. Hän myös sanoi suurimman osan rakentamisen vastustajista olevan Sundin rannan (Masikkasaarta vastapäätä mantereella) asukkaita.

Vastaavasti sanomalehti Kansan Äänessä samaan aikaan julkaistiin mielipidekirjoitus, jossa Aimo Rantakari epäili rakennusliikkeen muodostavan uhkakuvia kaupungin tulevaisuudelle laatimalla laskelmia menetetyistä tuloista, ellei alueelle rakenneta. Laskelmat olivat hänen mukaansa tehty kaunisteltuina, joista puuttuivat kaupungin kulut kun-

nallistekniikan ja uuden sillan rakentamisesta Mansikkasaareen. Hän piti monia rakentamisen puolesta nimimerkin suojissa kirjoitetuista mielipiteistä rakennusliikkeen nimissä tehtyinä.

Tässä vaiheessa vuoden 1987 lopulla oli Mansikkasaaren kaavoitus herättänyt jo niin monta tahoja sanomaan julki mielipiteensä, että päätöksenteko näytti olevan kovan taistelun takana. Tavallaan aineisto kertoo hyvin minkälaisia keinoja 1980- ja 90-lukujen taitteessa demokraattisessa päätöksenteossa oli käytössä.

Hakan toimitusjohtaja Ruostetniemi oli tässä vaiheessa jo kovat piipussa. (Kansan Ääni 24.4.1987) Puheenvuorossaan hän uhkasi Hakan rakentavan Mansikkasaaren teollisuushallin yhtiön keskusvarastoksi kaavan mukaisesti, jollei asuntoja saisi rakentaa. Hänen mukaansa julkista keskustelua ohjaavat kilpailevat rakennusliikkeet ja palosaarelaiset (Pohjalainen 13.6.1987), ja hän totesi ongelman vallitsevassa keskustelussa olevan ihmisten suhtautuminen asiaan enemmän tunteella kuin järjellä. (Vasabladet 13.6.1987.)

Vaasan kaupunginarkkitehti Jan Olin puolestaan vastusti rakentamista ja näki asuinrakentamisen johtavan saaren yksityistämiseen (Pohjalainen 13.6.1987). Hänen mukaansa kaupungilla oli tässä vaiheessa kaksi vaihtoehtoa: odottaa kunnes vuokrasopimus päättyy vuonna 1999 tai ostaa vuokraoikeudet Hakalta. Hän ehdotti kaupunkilaisista koottua ryhmää, joiden lisäksi mukana voisi olla VOAS:in (Vaasan opiskelija-asuntosäätiö) ja yliopiston edustajia, jotka miettivät, kuinka aluetta voitaisiin parhaiten hyödyntää. ”Asuintalojen rakentaminen alueelle tarkoittaa sen tarvelemistä pitkälle tulevaisuuteen”, Olin painotti. (Vasabladet 13.6.1987.)

Silloinen Vaasan kaupunginjohtaja Martti Ursin puolestaan totesi, että ”...ideoita voi, mutta ei pidä vakavissaan luulla, että Mansikkasaareen rakennettaisiin uimahalli, ravintola, kulttuuritiloja...” (Pohjalainen 19.6.1987). Tämä kuvastaa hyvin sitä ajattelun maisemaa, joka tuolloisella kaupunginjohdolla oli asiasta. Suuri osa kaupungin luottamushenkilöistä piti todennäköisenä, että Mansikkasaareen rakennetaan asuintaloja, eivätkä muut vaihtoehdot olleet realistisia. Kaupungin virkamiehistä valtaosa puolestaan vastusti rakentamista ja heidän kantansa puolsi kansalaisten vaikutusvaltaa päätöksiä tehtäessä.

sä. Palosaaren asukasyhdistys esitteli oman suunnitelmansa alueen maankäytöstä. Sen tueksi alettiin myös kerätä nimi adressiin (Vasabladet 16.6.1987.)

Vuoden 1987 loppuun mennessä on aineiston perusteella käynyt selväksi, että selkeästi suurempi joukko äänensä esiin tuoneita kansalaisia halusi Mansikkasaareen vapaa-aika- ja virkistystoimintoja tarjoavan suunnitelman. Suurin osa mielipidekirjoituksista puolsi niin sanottuja henkisiä arvoja rahan arvojen sijaan, ja yhä useampi rakentamista vastustava kirjoitus löysi perusteensa historiallisista ja perinteisistä arvoista, kuten myös kaupungin merellisyydestä.

Kaupungin luottamushenkilöiden mukaan kaupunki oli kuitenkin taloudellisesti niin hankalassa tilanteessa, ettei varaa saaren kunnostukseen viheralueeksi ollut. Samanlaisesti vireillä olleet rakennushankkeet Vanhan Vaasan yläasteen ja kirjaston sekä kaupunginteatterin rakentamiseksi sitoivat kaupungin päättäjien käsiä asiassa (Pohjalainen 24.11.1988.)

Palosaaren vanhat puutaloalueet olivat jo tällöin jääneet kerrostalojen puristuksiin (Pohjanmaan Kansa 3.4.1988) ja seutukaavaliiton rannikkoseudun aluelautakunta oli todennut, ettei Palosaarella ole riittävästi virkistysalueita. Samoihin aikoihin kaupungin tekninen toimi päätyi esittämään Mansikkasaareen viher- ja virkistysaluetta äänin 7-2 (Vasabladet 17.6.1988). Marraskuussa 1988 sosiaalidemokraattien kunnallisjärjestö esitti Mansikkasaaren poistamista kaupungin myyntilistalta (Pohjalainen 1.12.1988).

Palosaaren asukasyhdistyksen mielipidekirjoituksessa kuvailtiin, että ”kaupunkisuunnittelu ja kaavoitus ovat lähes poikkeuksetta työtä, jossa erilaiset edut kohtaavat toisensa. Parhaan tuloksen saavuttaminen edellyttää alusta pitäen monipuolisen taustatiedon julkistamista, jotta kunnalliset päättäjät ja suunnittelijat sekä paikalliset asukkaat eivät olisi pelkästään mahtavan rakennusliikkeen ”tiedotuskampanjan” armoilla”. (Pohjalainen 1.12.1988) Osayleiskaavaluonnokseen annettiin samoihin aikoihin 24 lausuntoa, joista yksikään ei puoltanut rakentamista Mansikkasaareen.

Åke Fred, joka oli kahdeksan vuotta kaupungin teknisessä toimessa puheenjohtajana, erotettiin asemastaan vuoden 1988 lopussa. Tämä aiheutti paljon spekulatiota eron syistä, ja moni syyttävä sormi osoitti rakennusliikkeen vahvoja siteitä sosiaalidemokraattiseen puolueeseen. Fred oli tunnettu Mansikkasaaren asuinrakentamisen vastustaja ja Palosaaren asukas yhdistyksen puheenjohtaja. (Vasabladet 14.1.1989.)

Vaasan apulaiskaupunginjohtaja Seppo Sanaksenaho näki, että kaupungin tulee odottaa kaavoituspäätöksissä vuokraoikeuden loppumista, jolloin se voi vaikuttaa alueen rakentamiseen muutenkin kuin kaavoitusmonopolinsa kautta. Tässä vaiheessa Hakalle tarjottiin vaihtokauppana Mansikkasaaresta muita kaavoitettuja tontteja kaupungista. (Pohjalainen 17.8.1989.)

Vuoden 1989 lopulla lehdistössä alkoi jälleen liikkua puheita Mansikkasaaren myynnistä (Kansan Ääni 26.10.1989). Palosaaren asukas yhdistyksen tuore puheenjohtaja Martin Storlund uskoi kulisseissa tehdyn sopimuksen Mansikkasaaren myynnistä ja näiden rajojen käytöstä kaupunginteatterin rakentamiseen. Kokoomuksen Vaasan kunnallisjärjestö kirjoitti Uusi Vaasalainen -lehdessä (29.10.1989), että kaupungin talouden tasapainottaminen vaatii onnistunutta omaisuuden realisointipolitiikkaa. Tähän onnistuneeseen omaisuuden realisointiin kuului myös Mansikkasaari. Samoilla linjoilla oli myös kaupunginjohtaja Ursin, joka sanoi kuntasuunnitelmassa olevan laajan rakennusohjelman ja talouden tasapainon säilyttämisen ilman veroäyrin korotusta, vaativan kaupungin omaisuuden myyntiä (Helsingin Sanomat 2.11.1989). Vuotta aiemmin kaupunginvaltuusto oli ollut lähes yksimielisesti Mansikkasaaren myyntiä vastaan ja vuoden 1989 lopulla se oli jälleen myyntilistalla (Vasabladet 9.11.1989).

Nyt apulaiskaupunginjohtaja Sanaksenaho ja kaupungin suunnittelupäällikkö Heikki Koskinen näkivät, että alue kaavoitetaan asuinrakentamista varten. Yleiskaavaosasto Hannu Vuolteenahon johdolla puolusti sen sijaan yhä alueen kaavoittamista yleiseen- ja virkistyskäyttöön. Kaikki yleiskaavalliset näkökohdat painottivat yleiskaavaosaston mielestä alueen kaavoittamista virkistyskäyttöön. Sen mukaan tehtävässä maankäyttöpäätöksessä ei olisi kyse vain siitä miltä Sundin ranta ja Mansikkasaari tulevaisuudessa

näyttävät vaan ennen kaikkea siitä, kuka aluetta tulee käyttämään. (Pohjanmaan Kansa 23.11.1989.)

Vuoden 1989 loppu olikin lopulta täynnä ristiriitaa. Vuolteenaho näki päätöksentekoprosessissa jätetyn väliin tärkeän demokraattisen vaiheen. ”Rakennuslain mukaan kaupunginhallituksen tehtävänä on ennen valtuustolle esittelemistä siirtää eri vaihtoehdot osayleiskaavaehdotukseen ja asettaa ne julkisesti nähtäville. Vasta kannanottojen jälkeen ja kun kaupunginhallitus ja suunnittelu- ja talousjaosto ovat käsitelleet asiaa uudelleen, voidaan asia viedä valtuustoon”. Apulaiskaupunginjohtaja Sanaksenaho oli ehdottanut kaupunginvaltuustolle ja -hallitukselle talous- ja suunnittelujaoston puolesta, että nämä tekisivät periaatepäätöksen Mansikkasaaren rakentamisesta. Vuolteenahon mukaan maankäyttötarpeet eivät puoltaneet myyntiä, kaavoitettuja kerrostalotontteja oli ympäri kaupunkia ja Palosaarella maankäytön tarpeet olivat nimenomaan viheralueiden puolella. (Pohjalainen 23.11.1989.) Vuolteenaho halusikin osayleiskaavan tulevan kokonaisuudessaan julkisesti nähtäville, jotta kansalaiset pääsisivät lain edellyttämässä järjestyksessä ottamaan siihen kantaa. Tämän jälkeen asian käsittelyä voitaisiin jatkaa kaupungin päättävissä elimissä (Uusi Vaasalainen 23.11.1989).

Tämän jälkeen kiistely tiedotusvälineissä jatkui vilkkaana. Perustelut puolesta ja vastaan olivat hyvin samansuuntaisia kuin aiemminkin: kaupungin talous ja hyvin toimeentulevien veronmaksajien houkuttelu rakentamisen kannattajien puolella sekä virkistysalueiden vähyys, historiallisuus ja demokraattisen päätöksenteon kunnioittaminen rakentamisen vastustajien puolella. Lisäksi Mansikkasaaren myynnistä saatavat tulot olisivat vain väliaikainen ja pieni lisä kaupungin kassaan, ja tällä logiikalla kaupungin pitäisi myydä yksi Mansikkasaari joka vuosi (Pohjalainen 11.12.1989).

Vuoden 1989 lopulla sosiaalidemokraattien kunnallisjärjestö piti kokouksen kannastaan Mansikkasaaren myyntiä koskien. Se taipui myynnin kannalle äänin 29-27 (Vasabladet 9.12.1989). Kokous oli erittäin merkityksellinen, sillä kaupunginvaltuusto oli hyvin jakautunut asiassa. Valtuuston äänestäessä asiasta torjuttiin Mansikkasaaren myynti kuitenkin äänin 27-24. Sosiaalidemokraattien edustajista kuusi äänesti saaren myynnin puolesta ja yhdeksän sen myyntiä vastaan. Päätös tarkoitti, ettei Mansikkasaarta aina-

kaan lähitulevaisuudessa myytäisi (Hufvudstadsbladet 12.12.1989). Äänestystuloksella oli sosiaalidemokraattiselle ryhmittymälle demokratian näkökulmasta mielenkiintoisia seuraamuksia. Vastaavasti kuntademokratian kannalta seuraavat toimet asian tiimoilla olivat niin ikään erikoislaatuisia.

Sosiaalidemokraattinen valtuustoryhmä antoi tapauksen seurauksena vakavan varoituksen kuudelle äänestyksessä rakentamista vastustaneelle poliitikolleen (Pohjanmaan Kansa 14.12.1989). Puolueen valtuustoryhmän puheenjohtaja, Juhani Raudasoja ilmaisi huolestumisensa kaupungin talouden epätasapainosta (Pohjalainen 16.12.1989) ja sanoi julkisesti valtuustoryhmänsä käyttäytymisen syiksi taustalla vaikuttaneen RKP:n ja puolueen ruotsinkielisten edustajien vaikuttimet. Kaupunginvaltuuston äänestystä seuranneena päivänä RKP:n edustaja Rosie Skinnar ehdotti kaupunginhallituksen suunnittelu- ja talousjaostossa Mansikkasaaren viereen mantereen puolelle aiemmin suunniteltua voimakkaampaa rakennusoikeutta. Nämä alueet ovat yksityisessä omistuksessa ja Raudasoja nimesi erityisesti Lindemanien suvun omistusoikeudet vahvaksi vaikuttimeksi (Uusi Vaasalainen 17.12.1989).

Heti äänestyksen jälkeisenä päivänä kaupunginhallituksen suunnittelu- ja talousjaosto päätti kuitenkin edetä Palosaaren osayleiskaavan käsittelyssä asuinrakentamisvaihtoehdon pohjalta (Uusi Vaasalainen 14.12.1989), ja lisätä samalla esityksessä Mansikkasaaren rakennusoikeutta 15000-25000 neliömetriin aiemman esityksen 17000-21000 neliömetristä (Vasabladet 14.12.1989). Jaoston päätös esitykselle tehtiin äänin 6-0 (Uusi Vaasalainen 14.12.1989). Esitys ei kuitenkaan edennyt valtuustoon vielä tässä vaiheessa.

Äänestystoiminta aiheutti muutoinkin voimakkaita kannanottoja lehtien palstoilla. Aimo Pukkila kyseenalaisti valtuustoryhmän käyttökelpoisuuden nimeten kunkin myyntiä vastustaneen sosiaalidemokraatin sanoen heidän olevan vastuussa niin Gerbyn koulun kuin Palosaaren palvelutalon rakennuttamisen viivästymisestä sekä todennäköisesti veroäyrin tulevasta korottamisesta (Pohjalainen 14.12.1989). Åke Fred puolusti myyntiä vastaan äänestäneitä ja sanoi heidän kunnioittaneen kaupunkilaisten mielipidettä. Lisäksi hän kuvaili Pukkilan kirjoitusta mauttomaksi. Samassa kirjoituksessa hän muistutti

vuoden 1988 sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön linjauksesta äänestää Mansikkasaaren myyntiä vastaan, ja vaikka kaikki SDP:n jäsenet silloin äänestivät myynnin puolesta, ei ”Pukkilan varoittavaa sormea” nähty (Pohjalainen 19.12.1989). Kirjoituksissa puollettiin myös valtuuston edustajien omaa harkintavaltaa ja muistutettiin, että myyntipäätökselle pitäisi antaa rauhassa aikaa ja tehdä päätös maankäytön suunnittelun jälkeen (Pohjalainen 24.12.1989).

Yksi Mansikkasaaren myyntiä vastaan äänestäneistä SDP:n edustajista, Marjatta Vehkaoja näki asian olevan myös politiikan uskottavuutta koskettava. Kansalaisten kiinnostus politiikkaa kohtaan oli hänen mukaansa laskenut, eivätkä he tunne voivansa vaikuttaa asioihin. Tämä johtui hänen mukaansa politiikan puheiden ja tekojen välisestä ristiriidasta. Uskottavuuteen vaikuttaa myös se huolivatko virkamiehet ja poliitikot valtuuston enemmistön päätöksiä. Lisäksi ryhmäpäätösten taustalla olisi oltava edes jonkinasteinen yhteisymmärrys päätettävästä asiasta. (Pohjalainen 22.12.1989.)

Vuoden 1990 alusta Vaasan uudeksi kaupunginjohtajaksi tuli Juhani Turunen, joka kuvaili Mansikkasaaren ympärillä käytyä keskustelua mustavalkoiseksi ja sanoi kansainvälisen arkkitehtikilpailun tuovan mukanaan edustavan asuinalueen (Pohjalainen 29.12.1989). Samoihin aikoihin tulevan yliopiston sijoituspaikaksi kaavailtiin Palosaarta ja tarkemmin vanhaa puuvillan aluetta Mansikkasaaren naapurissa. Samalla Mansikkasaarta pidettiin joissain vaihtoehdoissa yliopiston mahdollisena tulevaisuuden laajentumisalueena (Kansan Ääni 1.3.1990).

Huhtikuussa 1990 (Uusi Vaasalainen 22.4.1990) tuli Palosaaren osayleiskaava julkisesti nähtäville. Kaavassa oli mukana myös Mansikkasaaren alue. Yleiskaava-arkkitehti Hannu Vuolteenaho kehotti kansalaisia sanomaan nyt sanottavansa, sillä rakennuslain mukaan kaavan valmistumisvaiheessa on oikeus tehdä siitä muistutus. Lain mukaan päättäjien on otettava huomioon muistutusten sanoma, erityisesti jos se painottuu selkeästi jonkin ratkaisun puolelle. Hän oli perustellut päättäjille Palosaarella olevan liian vähän viheralueita, mutta saaneensa ”karseaa” kantaa (Kansan Ääni 17.5.1990).

Vaasan merimuseossa järjestetyssä kansalaistilaisuudessa oli paikalla kaupungin virkamiehiä ja päättäjiä. Apulaiskaupunginjohtaja Seppo Sanaksenaho myönsi Mansikkasaaren rakennushankkeen saaneen ”ehkä liikaa vauhtia kaupungin rahapulasta” ja vakuuteli virkamiesten kunnioittavan valtuuston lopullista päätöstä, kun se aikanaan tehdään (Pohjalainen 16.5.1990). Aimo Rauhala (Pohjalainen 13.5.1990) kehotti myös mielipidekirjoituksessaan ihmisiä ottamaan kantaa osayleiskaavaan ja totesi kaavan olevan kiertotie valtuustossa kahteen kertaan kielteisen päätöksen saaneeseen asiaan.

Osayleiskaavaan otettiin aktiivisesti kantaa muistutusten muodossa. Yhteensä muistutuksia jätettiin 102, eikä yhdessäkään näistä puollettu rakentamista Mansikkasaareen. Ainoastaan kahdessa muistutuksista otettiin kantaa muihinkin asioihin kuin Mansikkasaareen (Pohjalainen 23.5.1990). Kysymys Palosaaren ”helmen” kohtalosta oli tässä vaiheessa hukuttanut osayleiskaavan ympärillä olleen keskustelun alleen.

Silloinen kaupunginkamreeri, Raili Titola, summasi kaupungin taloudellista tilaa kesäkuussa 1990. Hänen laskelmiensa mukaan kaupungin taloudellinen tilanne oli yhä vaikea, ja hän nosti esiin Mansikkasaaren myynnin yhtenä keinona korjata tilannetta (Pohjalainen 6.6.1990). Edellisenä päivänä apulaiskaupunginjohtaja Sanaksenaho oli puolestaan myöntänyt, ettei tällaista taloudellista pakkoa Mansikkasaaren myymiseksi enää ollut. Vuosien 1991–1994 kuntasuunnitelman budjetti oli noin 7,4 miljardia markkaa ja alijäämäksi näytti muodostuvan 42 miljoonaa. (Pohjalainen 12.6.1990.)

Kaupungin yleiskaava-arkkitehti Vuolteenaho tunsu hämmennystä Mansikkasaaren myynnin tultua jälleen kaupunginhallituksen asialistalle, vaikka uskoi asiasta syntyneen yhteisymmärryksen, eli ”myyntiä ei oteta esiin kuntasuunnitelmassa ennen kuin sen käyttö on ratkaistu osayleiskaavassa”. Hän teki prosessista sen johtopäätöksen, ettei osayleiskaavasta ollutkaan tarkoitus löytää vastausta siihen, mikä on Mansikkasaaren tarkoituksenmukainen käyttö. (Pohjalainen 12.6.1990.)

Syksyllä 1990 lehdissä spekuloidiin paljon Mansikkasaaren tulevasta käyttötarkoituksesta ja yliopiston tulevaisuuden tilantarve nousi vahvimaksi vaihtoehdoksi (Pohjalainen 6.9.1990). Varmaa tietoa asian laidasta ei kuitenkaan ollut. Myöhemmin syksyllä Palo-

saaren asemakaava jäi jälleen odottamaan päätöksiä (Pohjalainen 25.11.1990). Vaasan yliopisto sijoitettiin uusiin tiloihinsa Palosaarella, Mansikkasaaren naapuriin, lopulta vuonna 1994.

Alkuvuodesta 1991 nousi esiin jälleen mahdollisuus vaihtokaupasta Rakennusliike Hakan ja kaupungin välillä, jossa Haka luopuisi vuokraoikeudestaan Mansikkasaarella ja saisi sen tilalle rakennusoikeutta muihin kohteisiin kaupungissa (Kansan Ääni 31.1.1991). Tämäkin keskustelu jäi odottamaan toteutumistaan vielä. Kesällä kaupunginhallitus päätti jälleen esittää valtuustolle vaihtokauppaa (Pohjalainen 12.6.1991). Arvailut Mansikkasaaren kohtalosta jatkuivat kohtuullisen vilkkaina läpi vuoden, mutta päätöstä ei lopultakaan saatu aikaiseksi. Vuoden 1992 lopussa (Pohjalainen 22.12.1992) kaupungivaltuusto päätti jättää päätöksen tulevan valtuuston asiaksi. Tähän päättyi myös lehtileikeaineisto.

5.3. Analyysi Mansikkasaaren suunnittelusta 1980-luvun lopulla

Jürgen Habermasin mukaan kansalaisyhteiskunta rakentaa julkisen tilan yhdistäessään institutionalisoidut rakenteet julkiseen keskusteluun eri toimijoiden kesken. Tämä kenttä on rakentunut Mansikkasaaren kysymyksessä aineiston perusteella voimakkaasti Palosaaren asukasyhdistyksen ja tiedotusvälineiden myötävaikutuksella. Myös monet yksittäiset kansalaiset ja rakennusliike ovat ottaneet kantaa kysymykseen, ja puoltaneet omaa näkemystään. Kaikkien näiden toimijoiden yhteisvaikutuksesta on kaupungin institutionalisoidut päätöksenteko- ja suunnittelurakenteet nidottu mukaan julkisen keskustelun kenttään. Tästä on kehittynyt aineistosta ilmenevä kommunikatiivinen kenttä, jossa mielipiteitä on tuotu julki ja asian ympärillä olevia faktoja on voitu tarkentaa ja uudelleenmääritellä.

Näiden kommunikatiivisten virtojen mukana mielipiteet Mansikkasaaren ympärillä ovat täsmentyneet. Tästä on kehittynyt ainakin kaksi julkista mielipidettä, joiden jyrkkä vastakkainasettelu tulee ilmi läpi aineiston. Käytännössä vastakkainasettelu on tematisoinut kysymyksen voimakkaan asuinrakentamisen sekä vapaamuotoisemman virkistys- ja va-

paa-ajanalueen mahdollista kevyempää ja yleishyödyllistä rakentamista sisältävän vaihtoehdon välille. Nämä julkiset mielipiteet ovat vaikuttaneet poliittiseen päätöksentekoon prosessin aikana vahvasti. Aineiston perusteella julkinen keskustelu on kohdentanut painetta päätöksentekijöiden suuntaan ja ollut läsnä siinä niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä.

Tämä ilmenee siitä, kuinka monen juonenkäänteen jälkeen Mansikkasaaren tulevaisuus jäi 1990-luvun alussa yhä ratkaisematta. Lopulta päätös saatiin aikaan vain siitä, ettei alueelle toistaiseksi rakenneta. Silloisen kaupunginjohtajan, Martti Ursinin näkemys vuodelta 1987 oli tositapahtumia enteilevä. Siinä alueen käyttötarkoituksena ainoa realistinen vaihtoehto oli asuinrakentaminen. Kaupungin kaavoittajien mielipide, jossa kaikki alueenkäytölliset perusteet puhuivat vapaa-ajan- ja virkistyskäytön puolesta eivät näytä olleen missään vaiheessa realisoitumassa poliittiseksi tahdoksi. Tähän vaikutti kaupungin taloudellinen tilanne sekä Hakan vuokrasopimus, joka ulottui vuoteen 1999.

5.3.1. Palosaaren asukasyhdistyksen toiminta ja kansalaisvaikuttaminen

Palosaaren asukasyhdistys perustettiin 1980-luvun puolivälissä. Sen motivaationa oli olla vastapainona rakennusliike Hakan suunnitelmille toteuttaa raskasta asuinrakentamista Mansikkasaareen. Yhdistys otti aktiivisesti kantaa Mansikkasaaren kysymykseen synnystään lähtien niin lehtien palstoilla kuin erilaisissa tilaisuuksissa. Sen tavoitteena on ollut Mansikkasaaren saaminen virkistys-, yritys- ja kulttuurikäyttöön. Sen toiminta on toteuttanut hyvin deliberatiivisen demokratian vaatimusta aktiivisesta osallistumisesta poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamiseen. Lehtileikeaineisto tuo esiin asukasyhdistyksen aktiivisen osallistumisen julkiseen keskusteluun mielipidekirjoitusten kautta sekä osallistumisen erinäisiin julkisiin tapahtumiin ja niiden järjestämiseen. Tämän lisäksi asukasyhdistys on ottanut kantaa esille asetettuihin kaavoitusesityksiin, valmistellut adresseja, joihin se on kerännyt nimiä ja luovuttanut kaupungin päättävälle elimelle sekä tehnyt omia ehdotuksiaan Mansikkasaaren mahdollisesta käytöstä.

Aineistossa on kaikkiaan 35 mielipidekirjoitusta Palosaaren asukasyhdistyksen tai jonkun sen edustajan nimissä kirjoitettuna. Osa mielipiteistä on ilmestynyt samanaikaisesti useampaan kertaan eri julkaisuissa. Tämä on kunnioitettava määrä ja ilmentää voimakasta sitoutumista Mansikkasaaren kohtaloon vaikuttamiseen. Aineistosta ei tietenkään selviä miten paljon ja millä tavoin vaikuttamista on pyritty tekemään epävirallisesti keskustelemalla päättäjien, virkamiesten ja muiden kansalaisten kanssa.

Asukasyhdistyksen argumentit Mansikkasaareen rakentamista vastaan ovat pysyneet vuosien saatossa hyvin samankaltaisina. Perustelut ovat nojanneet historiallisiin, kulttuurisiin ja kaupunkitilankäyttöllisiin perusteisiin. Erityisesti asukasyhdistys on vastustanut kovaa asuntorakentamista ja ollut suopeampi julkiselle rakentamiselle. Esimerkiksi yliopiston laajentamista tai erilaisten kulttuuristen rakennusten tai veneilyyn liittyvien toimintojen rakentamista se on jopa puoltanut.

Kesällä 1987 Palosaaren asukasyhdistys keräsi nimiä adressiin, jossa esiteltiin asukasyhdistyksen maankäyttösuunnitelmaa Mansikkasaareen. Se luovutettiin kaupungin päättäjille ja virkamiehille. Nimiä adressiin kertyi lopulta yli 1000. Suunnitelmassa Mansikkasaareen kaavailtiin erilaisia merellisiä toimintoja vierasvenesatamasta veneenhoitokeskukseen, ravintola ja liikuntahalli. Saaren ympäri olisi tullut myös ulkoilupolku. Samaan aikaan yhdistys lähetti kaupungin päättäjille kirjelmän, jossa perusteltiin Mansikkasaaren kehittämistä siellä jo olevista lähtökohdista adressin mukaiseen suuntaan. Palosaaren asukasyhdistys sai adressin keräämisen yhteydessä kiitosta toiminnastaan Vaasan kaupungin apulaiskaupunginjohtaja Seppo Sanaksenaholta. Hän sanoi asukasyhdistyksen toiminnan olevan kansalaisvaikuttamisena oikeanlaista pitkän linjan toimintaa.

Marraskuussa 1987 Palosaaren asukasyhdistys ja työväenyhdistys järjestivät Palosaaren työväentalolla keskustelutilaisuuden, jossa keskusteltiin Mansikkasaaresta. Paikalle oli kutsuttu muiden muassa Hakan toimitusjohtaja Antti Ruostetniemi sekä kaupungin yleiskaava-arkkitehti Hannu Vuolteenaho. Keskustelutilaisuudessa molemmat pääsivät esittämään omia kantojaan alueen kehittämisestä.

Vuoden 1989 marraskuussa asukasyhdistys järjesti jälleen yhden tilaisuuden kansalaisille, jossa yleisön kysymyksiin Mansikkasaaresta oli vastaamassa kattava kokoonpano eri puolueiden valtuutettuja sekä yleiskaava-arkkitehti Vuolteenaho. Näiden lisäksi vuonna 1990 toukokuussa, Palosaaren osayleiskaavan ollessa julkisesti näytillä, järjesti asukasyhdistys yleisötilaisuuden, jossa kannustettiin kansalaisia jättämään muistutus kaavaan. Muutaman päivän päästä Mansikkasaaresta ja Sundin rannassa pidettiin asukasyhdistyksen organisoimana siivoustalkoot. Kaikista näistä tilaisuuksista oli ilmoituksia useissa eri paikallislehdissä.

Palosaaren asukasyhdistyksen toimintaa voidaan pitää aktiivisena ja demokratian kannalta perusteltuna kansalaisvaikuttamisena. Se on toiminut aineiston perusteella hyvin oman näkemyksensä mukaisesti: ”Kaupunkisuunnittelu ja kaavoitus on lähes poikkeuksetta työtä, jossa erilaiset edut kohtaavat toisensa. Parhaan tuloksen saavuttaminen edellyttää alusta pitäen monipuolisen taustatiedon julkistamista...” (Pohjalainen 1.12.1988). Se on ollut voimakkaasti ilmaise massaa omia kantojaan Mansikkasaaren kysymyksessä, mutta antanut myös muille osapuolille puheenvuoron ja tarjonnut kansalaisille mahdollisuuden syventää omaa näkemystään prosessista. Tämän lisäksi se on rohkaissut ihmisiä vaikuttamaan niin virallisten kuin epävirallistenkin kanavien kautta kaupungin päätäjiin.

Kaikki nämä kansalaisvaikuttamisen muodot ovat olleet linjassa sekä edustuksellisen että deliberatiivisen demokratian periaatteiden kanssa. Esiin on tuotu eri osapuolten näkökulmia, tarjottu vaihtoehtoisia ratkaisuja ja mahdollistettu vuorovaikutusta eri osapuolten välillä. Omalta osaltaan asukasyhdistys on lisännyt julkisen kentän monimuotoisuutta ja tuonut päätöksentekoon lisää paikallista tuntemusta. Tämä toiminta on tasa-painottanut kansalaisten ja rakennusliikkeen vaikutusmahdollisuuksia päätöksentekoon, sekä tuonut päätöksentekoa lähemmäs kansalaisia. Julkisuus alueen kehittämissuorituksen ympärillä on niin ikään selvästi lisääntynyt. Kaikki tämä on demokratiassa tärkeää lopullisten päätösten oikeudenmukaisuuden ja hyväksyttävyyden näkökulmasta.

Palosaaren asukasyhdistyksen lisäksi myös yhdistykseen kuulumattomat kansalaiset ovat pyrkineet vaikuttamaan alueen kehitykseen. Adresseihin kerätyt nimet ovat yksi

osoitus tästä, toisekseen lukuisat yksityishenkilöiden mielipidekirjoitukset tulevat aineistosta selvästi esille. Myös muistutukset, joita Palosaaren osayleiskaavoihin jätettiin vuosina 1988 (24 muistutusta) ja 1990 (102 muistutusta) niiden ollessa julkisesti näytillä, kertovat monen kansalaisen aktivoituneen prosessissa. Osayleiskaavoja koskevissa muistutuksissa otettiin lähes yksinomaan kantaa Mansikkasaaren tulevaisuuteen. Kaikki muistutukset puolsivat alueen kehittämistä vapaa-aika- ja viheraluemallin pohjalta.

Aineiston perusteella kansalaisten osallistaminen alueen suunnitteluprosessissa tapahtunut pitkälti Palosaaren asukasyhdistyksen ja kaupungin yleiskaava-arkkitehti Hannu Vuolteenahon, sekä alkuvaiheessa kaupunginsuunnitteluarkkitehti Jan Olinin toimesta. Kaupungin virkamiehistä erityisesti Vuolteenaho on toiminut kansalaisia vaikuttamaan kannustavalla tavalla ja selvittänyt julkisesti toimintatapoja, joiden mukaan päätöstä asiassa ollaan rakentamassa. Hän on lisäksi kantanut huolta päätöksentekoprosessin etenemisestä laillisessa järjestyksessä. Vuoden 1990 osayleiskaavan ollessa julkisesti näytillä, alkoivat poliitikot aktivoitua kehottamalla ihmisiä ottamaan kantaa kaavaan.

5.3.2. Sosiaalidemokraattisen puolueen kunnallisjärjestön ryhmäkuri ja kaupungin suunnittelu- ja talousjaoston toimet valtuuston äänestyksen jälkeen

Vuonna 1988 sosiaalidemokraattien kunnallisjärjestö oli päätenyt äänestyksessään puoltamaan Mansikkasaaren poistamista kaupungin myyntilistalta. Asiasta oli päätetty samoin tämän jälkeen myös kaupunginvaltuustossa. Vuotta myöhemmin sama asia oli jälleen valtuuston pöydällä. Sosiaalidemokraattisen puolueen kunnallisjärjestön äänestys koskien Mansikkasaaren myyntiä on demokratian kannalta ristiriitainen. Kokoomus ja sosiaalidemokraatit muodostivat tuolloin yhdessä yksinkertaisen enemmistön kunnanvaltuustossa. Äänestystulos puolueen kannasta asiassa oli hyvin tiukka. Myyntiä päätettiin puoltaa äänin 29-27. Valtuustossa esitys kuitenkin kaatui äänin 27-24, ja kuusi sosiaalidemokraattien 15 edustajasta äänesti esitystä vastaan.

Painostus puoleen sisällä asiassa oli voimakasta, ja esitystä vastaan äänestäneet luottamushenkilöt saivat osakseen ankaraa nuhtelua julkisesti. Edustuksellisen demokratian

näkökulmasta puolueen sisäinen ryhmäkuri on perinne, ja hyvin käyttökelpoinen voimavara. On selvää, että puoluepolitiikka vaatii perusteekseen voimakasta yhteen hiileen puhaltamista. Mansikkasaaren kaltainen yksittäinen kysymys on kuitenkin arveluttava kohde puoluekurille. Varsinkin, kun voimakasta asuinrakentamista vastusti niin moni äänensä julki tuonut kansalainen. Aimo Pukkila (sos.dem. valtuutettu) kirjoitti mielipidekirjoituksen asian tiimoilta, jossa hän nimesi kaikki puolueen kunnallisjärjestön päätöstä vastoin äänestäneet valtuutetut, ja sanoi heidän olevan ”syyllisiä” todennäköiseen veroäyrin korotukseen Vaasassa.

Periaatteessa puolueen linja vaati edustajia äänestämään asiasta samalla tavalla. Äänestytuloksen ollessa kuitenkin niin tiukka puolueen sisällä voidaan kysyä, voiko järjestön sisällä näin jakautunutta kantaa pitää kaikkia sitovana. Asetelma kaupungin johdon ja -hallituksen asuinrakentamista puoltavana, ja virkamiehistön enemmistön kovaa rakentamista vastustavana voimana oli pysynyt samana kuin aiemmin. Kyse ei ollut erityisen suurista linjoista kaupungin politiikassa, vaan yhden alueen maankäytöstä. Alueen, jonka kehittäminen rakentamalla tai ilman oli luonteeltaan täydennysrakentamista eikä alueenkäytöllisesti strategisesti merkittävää.

Deliberatiivisen demokratian kannalta asiaa tarkasteltaessa vaikuttaa siltä, että mielipiteiden voimakkaan jakautumisen vuoksi mitään yhteistä kantaa asiaan on vaikea määrittää. Käytännössä yhtä suuren joukon ollessa eri puolilla kysymystä sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön sisällä, ei voida puhua konsensuksesta eikä oikein kunnollisesta enemmistöstäkään. Voimakasta rakentamista vastustavien kansalaisten joukko oli niin suuri, että on täysin perusteltavaa asettua luottamushenkilönä puoltamaan heidän kantansa. Luottamushenkilöt valitaan tehtäväänsä kansalaisten toimesta kantamaan vastuuta ja tekemään päätöksiä. Tällöin kansalaisten mielipiteen kuunteleminen on myös osa tätä velvollisuutta.

Tavallaan ryhmäkuri sotii edustajien yksityistä autonomiaa vastaan. Habermasin kommunikatiivisessa toiminnassa yksityinen autonomia turvaa yksilön valinnanvapauden muodostaa mielipiteensä ja tavoitella omia intressejään. Edustajan omat intressit voivat päätöksiä tehtäessä käsittää myös sen joukon intressejä, joita hän edustaa. Ryhmäkuri

rajaa edustajan oikeutta puoltaa omia näkemyksiään, ja voi tietyissä tilanteissa velvoittaa kannattamaan sellaista näkökantaa, jota ei yksityisenä henkilönä kannattaisi. Eduskunnallisen demokratian näkökulmasta tästä ei ongelmaa koidu, mutta deliberatiivisen demokratian periaatteisiin ryhmäkuri ei sovellu.

Marjatta Vehkaoja (sos.dem. kaupunginvaltuutettu, joka äänesti Mansikkasaaren myyntiä vastaan) nosti asian yhteydessä tärkeän näkökannan siitä, että ”ryhmäpäätösten taustalla olisi oltava edes jonkinasteinen yhteisymmärrys päätettävästä asiasta” (Pohjalainen 22.12.1989). Vain vuotta aiemmin sosiaalidemokraattien kunnallisjärjestö oli äänestänyt kannakseen, ettei Mansikkasaarta laitettaisi kaupungin myyntilistalle. Tällöin kaikki puolueen valtuustoedustajat äänestivät myynnin puolesta, vastoin kunnallisjärjestön kantaa, eikä minkäänlaisiin kurinpidollisiin toimenpiteisiin ryhdytty.

Kaupunginvaltuuston äänestystä seuraavana päivänä kaupunginhallituksen suunnittelu- ja talousjaosto päätti edetä Mansikkasaaren asiassa rakentamisvaihtoehdon pohjalta. Se päätti esittää rakennusoikeuden määrän lisäämistä alueelle Palosaaren osayleiskaavaan. Suunnitelma oli selvässä ristiriidassa viimeisen vuoden aikana tehdyn, valtuuston kahden erillisen päätöksen kanssa. Vehkaoja näki kyseessä olevan politiikan uskottavuutta koskettava ilmiö. Hänen mukaansa kansalaiset olivat jo valmiiksi epäileväisiä poliittisen päätöksenteon ja omien vaikutusmahdollisuuksiensa suhteen. Tehdun valtuuston päätöksen taustalla oli Palosaaren osayleiskaava sekä siitä tehtyt 100 huomautusta koskien Mansikkasaarta. Sunnittelu- ja talousjaoston uusi esiintulo jätti nämä molemmat käytännössä täysin huomiotta.

Kaupunginhallituksen suunnittelu- ja talousjaoston esitellessä uuteen osayleiskaavaan lisää rakennusoikeutta, kaupunginvaltuuston äänestyspäätöstä vastoin, on ongelmallinen siinäkin mielessä, etteivät kansalaiset pääse vaikuttamaan esityksiin, joita valtuustolle annetaan. Tällöin on mahdollista, että äänestyksiä esimerkiksi alueen kaavoittamisesta asuinkäyttöön järjestetään niin monta kertaa, että ”oikea” tulos voittaa lopulta eikä julkista keskustelua asiasta tarvitse käydä tai se voidaan sivuuttaa ehdotuksissa. Deliberatiivisessa demokratiassa kansalaisille turvataan mahdollisuus ottaa osaa myös päätöksenteon valmisteluun, jolloin ehdotuksista tulee pienemmällä todennäköisyydellä yksi-

puolisia. Tällöin myös esimerkiksi kaavoituspäätöksistä tehtyjen valitusten määrän voi kuvitella pienentyvän.

Ristiinveto eri poliittisten voimien välillä ei varmasti ainakaan paranna kansalaisten uskoa politiikkaan ja politiikkoihin. Ongelmia voidaan nähdä erityisesti esityksen legitimitetin kanssa. Kaupunginvaltuuston pitäisi olla se päättävä elin, jonka päätökset pitävät. Eripuraisuus kaupungin eri virkamiesten ja luottamushenkilöiden välillä voi olla hyvin lamaannuttavaa päätöksenteolle ja tulehduttaa välejä eri intressiryhmien kesken. Vaikka esitys ei mennyt tässä vaiheessa valtuustoon, oli sen viesti kansalaisille negatiivinen. Se ei ainakaan lisännyt kansalaisten luottamusta päätöksentekoprosessia kohtaan.

6. IDEAKILPAILU, PEHMOGIS JA HAASTATTELUT

Kysymys Mansikkasaaresta väistyi kaupungin kehityssuunnitelmien polttopisteestä pian vuoden 1991 jälkeen. Siitä ei käyty paljoakaan keskustelua kaupungin päättävissä elimissä, eikä prosessia viety eteenpäin. Se nousi uudelleen aiheeksi vasta 2000-luvun puolen välin paikkeilla ja siitä tehtiin kaupunginvaltuustossa aloitteita, jotka eivät kuitenkaan johtaneet toimenpiteisiin alueen kehittämisessä.

Alue oli joka tapauksessa nostettu uudelleen keskusteluun ja kaupungin sisällä alkoi nousta uusi into kysymyksen ratkaisemiseksi. Se konkretisoitui lopulta vuonna 2011, kun kaupunki julkisti aikomuksensa järjestää alueen kehittämisen tueksi arkkitehtikilpailun, jonka voittajaehdotus toimisi tulevan maankäyttösuunnitelman ohjenuorana.

6.1. PehmoGIS ja ideakilpailu

Vaasan kaupunki järjesti vuoden 2011 aikana ideakilpailun Palosaaren salmen alueelle. Siihen valittiin julkisen hankintalain puitteissa viisi arkkitehtitoimistoa. Kaikista kilpailun kriteerit täyttäneistä ehdotuksista kilpailuun valittiin kolme ja lisäksi arvottiin kaksi osallistujaa. Osallistujat valitsi hankintaorganisaatio, eli Vaasan kaupunki. Palkintolautakunnan, joka lopulta valitsi voittajan ideakilpailussa, muodostivat viisi Vaasan kaupungin luottamushenkilöä, ammattijäsenenä kolme virkamiestä sekä kilpailijoiden nimeämä ammattijäsen.

Kilpailun tavoitteena oli löytää alueelle kaupunkikuvallisesti ja toiminnallisesti korkeatasoinen ratkaisu, jossa huomioon otettaisiin niin alueen historialliset erityispiirteet kuin alueen maankäytölliset tavoitteet, maanomistajien näkökulma taloudellisesti toimivana ratkaisuna sekä alueen suojelulliset erityispiirteet. Myös maankäytön ympärivuotinen käyttö piti ottaa huomioon. Erityisesti kilpailun tavoitteissa mainittiin vielä hankkeen huomioiminen osana alueen suunnittelua koskevaa vuorovaikutusmenettelyä.

Ideoinnille oli määritelty suuntaviivoja, joiden mukaan suunnittelun tuli perustua Vaasan yleiskaava 2030 -ehdotuksen lähtökohtiin. Siinä Mansikkasaaren korttelialueet on osoitettu palvelun ja hallinnon alueeksi, jossa vaihtoehtoisesti voi olla myös asumista. Rakentamisen puitteissa Mansikkasaaren kohdalla päätettiin pitää pohjana kaupunginhallituksen vuonna 1992 tekemää päätöstä Palosaaren osayleiskaavasta, jossa rakennusoikeutta alueelle määriteltiin noin 16 000 neliometriä. Tästä saatettiin poiketa tietyin perusteluin kilpailuehdotuksissa. Asuinrakentamisen osuus rakentamisoikeudesta rajattiin 30 prosenttiin kokonaisuudesta. Saaren maaperän pilaantuneita alueita puhdistettiin vuosien 2003 ja 2004 välisenä aikana. Telakka-alueen maaperän kunnosta ei ole täyttä selvyyttä, ja on mahdollista, että sitä pitää vielä puhdistaa ennen kuin alue voidaan ottaa uuteen käyttöön.

Palosaaren salmen alueen ideakilpailun yhteydessä kerättiin mielipiteitä kansalaisilta muun muassa PehmoGIS-karttajärjestelmän avulla. Hanke toteutettiin yhteistyössä Aalto-yliopiston Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen kanssa. Palautetta kaavoitettavalle alueelle sai antaa 20.4.–25.5.2011 välisen ajan. Ehdotuksia koko alueen kehittämiseksi tuli yhteensä 121 kappaletta 69 asukkaalta. Näistä noin kolmannes koski Mansikkasaarta. Ideakilpailun yhteydessä järjestettiin muutamia koulutustilaisuuksia, joissa asukkaita neuvottiin käyttämään karttaohjelmaa. Tämä lisäsi osaltaan aktiivisuutta sen käytössä. Ihmisillä oli mahdollisuus tehdä joko positiivisia tai negatiivisia paikannuksia kohteen ulkoisen olemuksen perusteella. Paikannukset saattoivat olla ympäristön ulkoista ilmettä ja kohentamista koskevia tai suoria ehdotuksia siitä, kuinka aluetta pitäisi kehittää ja mitä eri paikkoihin pitäisi sijoittaa.

PehmoGIS on karttapohjainen sovellus, jonka avulla voidaan kerätä eri paikkoihin sidosissa olevaa tietoa. Karttapohjaisuus auttaa sijoittamaan kokemusperäisen tiedon tiettyyn paikkaan. GIS tulee englannin kielen sanoista *Geographical information system*. Pehmo puolestaan viittaa tiedon laadullisuuteen ja tarkoittaa ettei tätä laadullista tietoa voida mitata numeroina. Näin kerättyä tietoa käytetään hyväksi muun muassa ympäristön tutkimuksessa ja suunnittelussa, paikkakohtaisen tiedon tuottamisessa ja yhtenä tiedonjakelun kanavana.

PehmoGIS-portaaleja toimii internetissä useampia ja ne keskittyvät yleensä esimerkiksi tietyn kaupunginosan paikkaperusteisen tiedon hyödyntämiseen. Sen hyvinä puolina perinteiseen tiedonkeruuseen verrattuna voidaan pitää tiedon helppoa sijoittamista paikkaan, tiedon yksinkertaista saattamista käsiteltävään muotoon sekä käyttäjän kannalta pientä vaivaa kokemuksen ilmaisemiseen itse valitsemana ajankohtana. Vastaavasti haasteita voi tuottaa ohjelman hallinta, joka on kuitenkin opittavissa melko lyhyellä harjoittelulla. (Helka 2009.)

Konkreettiset ehdotukset jakautuivat karkeasti kolmeen ryhmään. Eniten toivottiin kosaaren kehittämistä ulkoilu- ja puistoalueena. Toisessa osassa ehdotuksia kannatettiin asuinrakennusten ja tiedepuiston käyttöön tulevien rakennusten rakentamista. Kolmanneksi Mansikkasaaren toivottiin vapaa-ajan toimintaan painottuvaa rakentamista tai vanhojen telakkarakennusten muokkaamista esimerkiksi kulttuuritiloiksi. Ehdotukset koskivat pääosin saaren pohjoispuolta, jossa on ollut kaiken toiminnan ulkopuolelle rajattu, hylätty teollisuus- ja telakka-alue. Läpi paikannusten haluttiin säästää alueen uimaranta ja sen ympäristö (eteläinen osa Mansikkasaarta) rakentamattomana ympäristönä.

Ehdotukset olivat hyvin samankaltaisia kuin lehtileikeaineiston aikoihin. Alueen vapaa-ajan- ja virkistyskäytön puoltajat halusivat muun muassa saarta kiertävän ulkoilureitin ja uimarantaa kohennettavan ulkoiselta ilmeeltään sekä mahdollisesti pienimuotoisen kahvilan uimarantaan. Mansikkasaaren ja Sundin rannan välisen salmen ympäristöön toivottiin ravintola- ja kahvilatoimintaa. Yksi mielenkiintoinen ehdotus oli myös luoda täyttömaalla Mansikkasaaren lisää pinta-alaa. Näin alueelle voitaisiin suunnitella enemmän toimintaa.

Monet toivoivat Mansikkasaaren myös rakennuksia. Uudisrakentamiselta toivottiin vuoroin kovan rahan asuinrakentamista tornitalojen muodossa, matalaa ja laadukasta pientaloaluetta tai energiaklusterin pääpaikkaa. Vanhoja telakkarakennuksia remontoimalla ajateltiin voitavan rakentaa asuntoja, parkkitiloja uusien talojen asukkaille, tiedepuisto, lisätiloja yliopistolle tai konsertti- ja kulttuurirakennus Helsingin kaapelitehtaan tyyliin. Rakentamisesta eniten ehdotuksia Mansikkasaaren pohjoisen päädyn käyttötar-

koitukseksi keräsi kuitenkin merellinen toiminta. Sinne kaavailtiin purjehdus- ja vene-seurojen tiloja, veneilyä tukevaa liiketoimintaa, kuten puutavara- ja rautakauppaa sekä vierasvenesataman perustamista. Lisää laitureita veneille toivottiin useammassa ehdotuksessa ja yhdessä ajateltiin purettavien telakkarakennusten tilalle veneensäilytyspaikkoja talviksi ja parkkipaikkoja kesiksi.

Annettujen palautteiden perusteella voidaan sanoa ajatusten Mansikkasaaren käyttötarkoituksesta muuttuneen hyvin vähän reilun kahdenkymmenen vuoden aikana. Toisaalta ideakilpailun palautteen kirjo oli yhtä värikäs ja monipuolinen kuin aiemminkin. Tästä voi tehdä sen johtopäätöksen, ettei alueen tuleva kaavoitus tule olemaan sen helpompi tehtävä päättäjille kuin aikanaan prosessin jumiuduttua.

6.2. Haastattelujen tulkinta

Kolmantena osana aineistoa toimivat haastattelut. Mukana on yksi vapaamuotoisempi ryhmähaastattelu, jossa haastateltavina oli neljä Palosaaren asukasyhdistyksen edustajaa. Tämän lisäksi suoritin kuusi yksilöhaastattelua, joissa haastateltavina oli kaupungin virkamies, kaksi kaupungin luottamushenkilöä, Palosaaren asukasyhdistyksen edustaja ja kaksi median parissa työskentelevää.

Kaikki haastateltavat olivat tahoillaan seuranneet Mansikkasaaren kehitysprosessia ja sitä ympäröivää keskustelua ja ottaneet siihen osaa tavalla tai toisella. Teema-haastattelujen runko oli suurin piirtein sama kaikille yksilöhaastatteluille. Ryhmähaastattelussa keskustelu rönnyli odotetusti hieman laveammalla skaalalla mutta sisältö koskettaa myös siinä Mansikkasaaren tilannetta hyvin läheisesti. Haastatteluissa käsiteltävät aihealueet olivat karkeasti jaoteltuna seuraavat; Mansikkasaaren ominaispiirteet ja koetut realiteetit alueen suunnittelussa, demokratia ja kansalaisvaikuttaminen, suunnittelukilpailu ja siihen liittyvät erityispiirteet sekä internetin rooli järjestetyssä ideakilpailussa ja mahdollisena tulevaisuuden vaikutuskanavana demokraattisessa päätöksenteossa. Tulen avaamaan näitä teemoja haastatteluaineistossa esiin tulevien ajatusten kautta.

6.2.1. Keskustelun lähtökohdat

Mansikkasaaren kehittämisen lähtökohdat ovat historiassa olleet vaikeat. Ideakilpailun ja yleiskaavan valmistelun yhteydessä on kuitenkin ollut aistittavissa voimakasta tahtoa saattaa asiaa eteenpäin. Konsensus asiassa on ollut kaiken aikaa, että alue tulee laittaa kuntoon. Ajatukset kehityksen suunnasta ovat silti olleet niin kaukana toisistaan, ettei varsinaiseen tekemiseen olla kyetty.

Haastatteluista voi tehdä saman johtopäätöksen. Kysymystä luonnehdittiin erityisen vaikeaksi sen historian valossa ja sen vuoksi, mutta kaikki haastateltavat näkivät prosessissa paljon myönteisiä piirteitä. Tunne siitä, että tällä kertaa ollaan tarttumassa kehitystyöhön tosissaan, on todellinen. Tiettyjä varauksia oli erityisesti prosessin oltua haastattelujen aikaan hyvin alkuvaiheessaan ja varsinainen kaavoitus oli vielä tekemättä. Puolet haastatelluista tähdensi tätä seikkaa ja he olivat varovaisen optimistisia.

Varsinaiseksi ongelmaksi lopullisessa päätöksenteossa Mansikkasaaresta haastateltavat antoivat erilaisia näkemyksiä. Yksi haastatelluista oli sitä mieltä, että yleistä mielipidetä siitä, että Mansikkasaarella pitäisi tapahtua jotain, on liioiteltu, eikä hän nähnyt sille olevan todellista tarvetta vieläkään, ellei paikalle saada aikaiseksi jotain järkevää. Raha oli yksi esiin nostettu elementti, joka johtaa itsensä kysymykseen siitä pitäisikö saaren voida rakentaa yksityisen rahoituksen avulla asumista vai onko kaupunki valmis sijoittamaan saaren kehittämiseen vapaa-ajan alueena. Toisekseen myös alueen siivoaminen maksaa rahaa. Entisen telakka-alueen maata on puhdistettu 2000-luvun puolen välin paikkeilla, mutta vielä näytti olevan ristiriitaisia käsityksiä siitä, onko maata puhdistettu riittävästi esimerkiksi asumiskäytön mahdollistamiseksi. Siellä on myös paljon romua ja vanhoja rakennuksia, joista vain osa on purkukunnossa. Alueen rapistumista pidettiin osin saamattomuutena ja osin tarkoitushakuisena. Alueen jättäminen rapistumaan niin sanotuksi urbaaniksi kesannoksi voi toimia tietyssä pisteessä pakottavana elementtinä sen uusimiselle. Valtaosa haastateltavista näytti kuitenkin olevan sitä mieltä, että tahtotila alueen kehittämiseksi on tässä prosessissa saavutettu.

6.2.2. Julkinen tila koettuna

Tiedottaminen prosessin ympärillä on koettu pääsääntöisesti hyväksi. Haastateltavien erilaiset roolit asian ympärillä ovat vaikuttaneet siihen, mitä kautta tietoa on saatu. Luotamushenkilöt, asukasyhdistyksen jäsen ja toimittajat ovat seuranneet oma-aloitteisesti kaupungin virallisia kanavia, joiden kautta prosessin eri vaiheet on tuotu julkisuuteen. Tämän lisäksi informaatiota on tullut paikallisten lehtien kautta niin pääkirjoituksissa kuin artikkeleissa. Kaupunki on järjestänyt ideakilpailun ympärille useita tapahtumia koskien PehmoGIS-järjestelmää ja itse kilpailua. Myös kolmannen sektorin toimijat ovat järjestäneet omia tapahtumiaan, joissa on kerrottu prosessista. Palosaaren asukasyhdistys on järjestänyt itse sekä yhdessä Uusi paikallisuus -hankkeen kanssa tilaisuuksia liittyen prosessiin. Useat haastateltavat ovat saaneet tietoa myös henkilökohtaisten keskustelujen kautta. Tähän vaikuttaa tietysti myös oma kiinnostus joko työn tai henkilökohtaisten intressien puolesta asiaa kohtaan.

Tiedottamista kaupungin puolelta haastateltavat ovat pitäneet riittävänä. Erityisesti verrattuna aiempaan suunnitteluun, on koettu, että informaatiota on ollut tarjolla hyvin ja se on ollut johdonmukaista. Yksi median edustaja antoi kuitenkin kritiikkiä tiedonkulusta. Hänen mukaansa erityisesti aikataulut prosessissa ovat venyneet suunnitellusta, ja tämän takia tietoa ei ole tullut luvattuna ajankohtana. Tietoa on tämän vuoksi saanut epäsäännöllisesti, eikä viivytyksistä ole tullut selvityksiä. Yhden haastatellun mukaan kaupungin tiedottamista on ollut prosessin aikana ”paljon paremmin kuin muissa” (maankäytön suunnitteluhankkeissa).

Ideakilpailu on ollut tärkeä osa julkisen keskustelun kenttää niin palautteenantokanavana kuin tiedon levittämisessä. Sen tehtävä oli pohjustaa varsinaisen maankäyttösuunnitelman tekemistä, mikä palvelee virkamiehiä sekä kansalaisia. Virkamiehille se antaa selkeät suuntaviivat siitä mitä alueelle halutaan tehtävän ja vastaavasti kansalaisille tietoa siitä mihin suuntaan suunnittelu on menossa sekä mahdollistavana työkaluna suorien ehdotusten antamiselle. Kilpailutyöt olivat myös niiden valmistumisen jälkeen nähtävillä julkisesti.

Haastatellut olivat yksimielisiä siitä, että ideakilpailu on oikea tapa lähestyä alueen suunnittelua. Sen hyvinä puolina mainittiin erityisesti eri vaiheet, joissa kansalaiset pääsivät tutustumaan ja kommentoimaan ehdotuksia. Kilpailu tuotti myös monta erilaista ehdotusta, joka puolestaan mahdollistaa myös pienempien yksityiskohtien monipuolisen tarkastelun. Ideakilpailu ei myöskään pakota mihinkään tietynlaisiin ratkaisuihin vaan toimii pohjana varsinaiselle kaavoitukselle, ja viime kädessä alueen kehittämisen konkretisoitumiselle.

Kilpailun voittajan valitsemiseen oikeana tapana pidettiin, niin ikään yksimielisesti, palkintolautakuntamallia. Palosaaren salmen ideakilpailussa lautakunnan puheenjohtaja oli ulkopuolinen asiantuntija ja maankäytön ekspertti. Sen kokoonpanoa pidettiin riittävän laajapohjaisena, että voittajaehdotuksen valinnassa eivät kohtuuttomasti painottuneet minkään tietyn intressiryhmän preferenssit.

Internetin voimistaminen julkisen keskustelun kanavana sai varauksellista kannatusta haastateltavilta. Kaikki pitivät sen potentiaalia kehittyä vaikutuskanavaksi hyvänä, mutta myös puutteita osoitettiin. Keskustelu netin kautta koettiin puokkoilevaksi ja välillä suorastaan asiattomaksi. Toisaalta nähtiin kokemuksien valossa, että ”samat vanhat huru-ukot” kirjoittelevat mielipiteen toisensa perään palstoille, eikä todellista vuorovaikutuksellista keskustelua synny. Lisäksi internetin käyttö yleisenä vuorovaikutuskanavana nähtiin sukupolviongelma, jossa nuorempi sukupolvi toimii ympäristössä luontevasti mutta vanhempi kokee sen vieraaksi. Tiedon jakamiseen internet soveltuu haastateltavien mielestä jo nyt.

6.2.3. Demokratia

Kaavoitus ja maankäytön suunnittelu ovat perinteisesti prosesseja, jotka vaikuttavat ihmisten elämään eri tavoin. Erityisesti jo valtaosin rakennetussa kaupunkiympäristössä ne vaikuttavat ihmisten ympäristöön. Demokratian teoriassa tällaisten päätösten yhteydessä on otettava huomioon ainakin ne ihmiset joiden elinympäristöön tehtävät päätökset vaikuttavat.

Kansalaisten osallistaminen päätöksentekoprosessiin on ollut selkeämpää ja tarkoituksellaisempaa verrattuna reilun kahdenkymmenen vuoden takaisiin tapahtumiin. Tästä kertoo ideakilpailun järjestäminen, jossa kansalaisilta pyydettiin ehdotuksia ja kilpailun tehtävänantoon oli sisällytetty ehto, että näitä mielipiteitä tulee perustellusti liittää suunnittelun tueksi. Haastateltavat puolsivat yksimielisesti ideakilpailua hyvänä tapana määrittää pohjaa tulevalle maankäytölle.

Kansalaisten vaikutusmahdollisuudet kaavoituksessa koettiin yleisesti ottaen heikoiksi. Kansalaisten paikallistuntemusta ei käytetä riittävästi hyväksi muokattaessa heidän lähielinpiiriään. Monta kertaa asukkaat tiedostavat paremmin erilaiset ongelmat, joita ympäristössä saattaa piillä. Suunnittelu- ja kaavoitusprosesseihin vaikuttaminen ulkopuolelta koetaan vaikeaksi, ja ideat, joita esimerkiksi asukasyhdistykset antavat suunnitteleville tahoille kaikuvat useimmiten ”kuuroille korville”.

Nopealla aikataululla tehdyt suunnitteluprosessit ovat erityisen haastavia kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta. Aikataulujen ollessa tiukat on vaikea tehdä muutoksia lumipallon lailla eteenpäin vyöryvään suunnitelmaan, jossa lopputulos voi olla hyvinkin aikaisessa vaiheessa lyöty lukkoon. Toisaalta haastateltavat tunnistivat myös ongelman asukasyhdistysten kannan jyrkkyydestä. Jos alueelle suunnitellaan esimerkiksi asuinrakentamista ja paikallinen asukasyhdistys ei missään nimessä halua sinne rakennettavan, on mielipiteitä todella vaikea alkaa sovittaa kompromissiksi.

Ristiriitaisissa suunnitteluhankkeissa on nopeasti, tai vastoin paikallisten asukkaiden mielipiteitä tehtynä, suuri vaara, että prosessi jumiutuu, kun valmisteltu kaava on yleisesti nähtävillä. Valitukset tällaisissa tapauksissa ovat yleisiä ja ne saattavat jumiuttaa laajemmankin kaavan pahimmillaan vuosiksi, vaikka kysymys olisi vain käsillä olevan kaavan pienestä osakokonaisuudesta.

Haastateltavat kokivat demokratian toteutuvan kaavoitusasioissa pikemminkin muodollisesti kuin käytännössä. Päätöksenteon järjestystä noudatetaan, mutta kansalaisten äänen ei tunneta vaikuttavan. Osallistaminen prosessien eri vaiheissa on heikkoa. Yleinen tuntu on, ettei pyydettyä palautetta oteta huomioon päätöksenteossa. Palautteen saami-

nen kansalaisilta on kuin pakollinen vaihe, joka on tehtävä ja kun se on otettu vastaan, voidaan siirtyä asiassa seuraavaan vaiheeseen.

Lähes kaikki haastateltavat pitivät hyvänä ideaa, että kaupunginosilla voisi olla oma edustajansa mukana päätöksentekoprosessissa, jossa vaikutetaan heidän alueensa asioihin. Ainoastaan yksi haastateltava piti tätä selkeästi ongelmallisena niin idean tasolla kuin mahdollisesti lainsäädännöllisesti. Erimielisyyttä esiintyi kuitenkin siinä, millainen oikeus kaupunginosan edustajalla saisi olla. Vaihtoehtoina väläytettiin täyttä osallistumisoikeutta kyseistä kaavoitusasiaa koskevassa päätöksenteossa, läsnäolo- tai puheoikeutta suunnittelujaoston kokouksissa sekä tietyissä täydennysrakentamisen kysymyksissä asian delegoimista kaupunginosan omille päätöksentekijöille. Viimeisessä tapauksessa kaupunginosan edustajiston pitäisi olla muodollinen organisaatio, jolle olisi muodostettu kaupunginosan sisällä legitiimi asema. Kaikkien kaavoitusasioiden budjettivallan pitäisi joka tapauksessa olla kaupunginvaltuustolla.

7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tarkastelin tässä työssä Mansikkasaaren suunnitteluprosessia deliberatiivisen demokratian näkökulman kautta. Aineistojen ansiosta minulla oli mahdollisuus peilata 1980-luvun loppupuoliskon käännteitä 2010-luvun tapahtumiin. Aineistoista saa hyvän kuvan siitä millaisia demokraattisia sekä epädemokraattisia vaikutustapoja suunnitteluun vaikuttamiseen on käytetty.

Luvussa 2 määrittelin edustuksellisen ja deliberatiivisen demokratian piirteitä ja edellytyksiä. Erityisesti käsittelin Jürgen Habermasin deliberatiivisen demokratian teoriaa. Habermas näkee demokratiassa tärkeää olevan varsinkin avoin julkinen tila. Julkisessa tilassa käytävä avoin ja epämuodollinen keskustelu on yhtä etäällä valtiosta kuin yksityisistä toimijoistakin, jolloin se tasapainottaa rahan, hallintovallan ja solidaarisuuden suhteita yhteiskunnallisessa keskustelussa. Äänien kautta vaalipäivänä annettavan valankäytön oikeutuksen lisäksi deliberatiivisessa demokratiassa osa vallan legitimitetistä syntyy vuorovaikutteisesta julkisesta keskustelusta. Siinä on turvattu kansalaisille painotuksesta vapaa mahdollisuus julkistaa mielipiteensä. Informaatio leviää tehokkaasti julkisessa tilassa käytävässä keskustelussa. Julkisen keskustelun avulla parannetaan kommunikoinnin laatua esimerkiksi käsitteiden yhtenäistämisen ja asioiden kontekstien selkiyttämisen kautta. Parhaiden argumenttien tunnistaminen ja oman mielipiteen muodostaminen saavat tällöin hyvät lähtökohdat. Deliberatiivisen demokratian edellytys on, että kansalaiset ottavat aktiivisesti osaa julkiseen keskusteluun. Se on samaan aikaan kansalaisten oikeus ja velvollisuus. Valtion tehtävä on puolestaan luoda sellaiset olosuhteet, joiden puitteissa kaikilla on tasavertainen mahdollisuus ottaa osaa käytävään keskusteluun.

Edustuksellinen demokratia on vallitseva järjestelmä, joka on toiminut Suomessa hyvin. Painetta avoimempaan ja kansalaisia osallistavampaan suuntaan päätöksenteossa on kuitenkin jatkuvasti enemmän. Ihmiset haluavat lisää suoria vaikutuskeinoja itseään koskeviin asioihin. Erilaiset intressiryhmät voivat vaikuttaa päätöksentekijöihin monella tavalla, ja usein kansalaisten on tavalla tai toisella järjestäytyttävä saadakseen äänensä

kuuluviin. Modernien yhteiskuntien pirstaloituessa yhä erilaisempiin alakulttuureihin on entistä vaikeampaa rakentaa yhteinen tahto asioiden ympärille.

Luvussa 3 kuvailin pirullisen ongelman hahmoa. Olen ottanut sen toiseksi teoreettiseksi viitekehikseksi, koska Mansikkasaaren suunnitteluprosessi on ollut niin hankala ja pitkä. Osapuolten näkökantojen välillä on ollut ylitsepääsemättömiä muureja. Tässä luvussa teen lyhyen yhteenvedon myös pirullisen ongelman piirteistä aineistoon peilaten.

Luvussa 4 kuvailin Mansikkasaarta alueena sen historian ja ominaisuuksien puolesta. Se toimi johdantona luvuille 5 ja 6, joissa esittelin ja analysoin aineistoja. Pyrin tunnistamaan demokratian kannalta merkittäviä elementtejä, joilla on ollut vaikutusta alueen suunnittelun ympärillä käytyyn keskusteluun.

Kuinka Mansikkasaaren suunnittelu hahmottuu tutkimusaineistojen pohjalta demokratian teorian näkökulmasta?

Molemmista aineistoista käy selvästi ilmi, että kyseessä on varsin ristiriitainen suunnitteluprosessi. 1980-luvun loppupuolella käyty vääntö lehtien palstoilla näyttää kuinka vaikeaa osapuolten oli päästä lähemmäs toistensa näkökantoja. Jyrkät mielipiteet voimakkaan asuinrakentamisen ja toisessa ääripäässä hyvin kevyen viheralueen välillä pitivät pintansa. Viheralueen puoltajat olisivat tällöin hyväksyneet myös julkista rakentamista, esimerkiksi yliopiston laajenemisen Mansikkasaareen. Rakennusliike Hakan omistaessa vuokraoikeuden tonttiin, oli tilanne alueen suunnittelun kannalta haastava.

Mansikkasaari ei kaupungin kaavoituksen näkökulmasta ole strategisesti merkittävä paikka. Se on täydennysrakentamista, joka vaikuttaa enimmäkseen alueella asuvien ihmisten elinpiiriin. Vuodesta 1986 vuoteen 1991 käydyn julkisen keskustelun perusteella suurin paine rakentaa alueelle asuntoja tuli rakennusliikkeen sekä joidenkin kaupungin virka- ja luottamusmiesten taholta. Kansalaisten vastustus raskasta rakentamista kohtaan oli hyvin voimakasta.

Keskustelu perustui pitkälti tunteisiin ja perinteisiin rakentamista vastustavien puolelta, ja lähinnä taloudellisiin seikkoihin rakentamista puoltavien taholta. Lehdistössä liikkui niin mielipideosastoilla kuin artikkeleissakin ristiriitaisia faktoja esimerkiksi talousluvuista. Se oli voimakkain peruste saada nopea päätös rakentamisen puolesta tehdyksi.

Ristiriitaista oli myös päätöksenteko. Sosiaalidemokraattisen puolueen kunnallisjärjestön toiminta näyttäytyy alueen suunnittelussa yliampuvalta. Alueen kaavoituksen ollessa näinkin pienimuotoista, on vaikea nähdä, miten yksittäinen puolue haluaa kaikkien jäsentensä äänestävän asiassa samalla tavalla, vaikka jäsenet olisivat eri mieltä henkilökohtaisesti. Tämä tuntuu deliberatiivisen demokratian periaatteiden vastaiselta. Toisaalta se ei soinnu mielestäni myöskään edustuksellisen demokratian pelisääntöihin, kun kyseessä oleva päätös ei ole strategisesti tai eettisesti merkittävä. Äänestyskäyttäytymisestä seurasi lopulta vakavat julkiset nuhteet.

Kaupunginvaltuustossa asiasta äänestettiin useampia kertoja. Jokaisen äänestyksen tulos oli, ettei Mansikkasaareen rakenneta asuintaloja tai sitä myydä. Vihervaihtoehto sai myös kaupungin teknisen toimen varauksettoman tuen. Vuonna 1988 kaupunginvaltuusto jälleen kerran hylkäsi Mansikkasaaren myynnin vaihtoehtona (joka oli edellytys, että alue kaavoitettaisiin), perusteenaan 24 muistutusta näytillä olleeseen yleiskaavaan. Tästä huolimatta kaupunginhallituksen suunnittelu- ja talousjaosto päätyi yksimielisesti edetä rakennusvaihtoehdon kanssa ja lisäämään aiemmin puheissa ollutta rakennusoikeutta. Tällainen ristiinveto kaupungin päättävien voimien sisällä ei voi luoda kovin uskottavaa kuvaa vallitsevasta politiikasta. Se on enemmänkin omiaan lisäämään ihmisten epäluuloa politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan, ja vähentämään kokemusta kansalaisen mahdollisuuksista vaikuttaa päätöksentekoon. Toisekseen se heikentää kaupungin kykyä tehdä perusteltuja ja selkeitä päätöksiä.

Palosaaren asukasyhdistys on käyttänyt monipuolisesti erilaisia demokraattisen pelikentän mahdollisuuksia hyväkseen. Sen lukuisat adressit, yleisötapaukset ja mielipidekirjoitukset ovat olleet suorassa linjassa demokratian periaatteiden kanssa. Se on ollut selkeästi pitkäjänteisin toimija Mansikkasaaren kysymyksessä. Se on käyttänyt niitä keinoja, joita laki sille sallii, ja ollut Mansikkasaaren saagassa kansalaisvaikuttamisen kasvot.

Yleiskaava-arkkitehti Hannu Vuolteenahon toiminta oli myös voimakkaan demokraattista. Hän otti julkisesti kantaa Mansikkasaaren kysymykseen niin lehdissä kuin yleisötapahtumissa. Lisäksi hän jakoi tietoa kaavoitusprosessin kulusta ja pelisäännöistä, sekä rohkaisi kansalaisia ottamaan kantaa virallisia teitä.

Oli se sitten hyväksi tai pahaksi, voidaan melko turvallisesti mielin sanoa, että Mansikkasaareen olisi rakennettu tornitaloja jo 1980-luvulla, elleivät Palosaaren asukasyhdistys ja yleiskaava-arkkitehti Vuolteenaho olisi ilmaisseet omia näkemyksiään julkisesti ja kannustaneet ihmisiä ilmaisemaan kantaansa.

Ongelmaksi Mansikkasaaren kaavoituksessa on muodostunut se, että vastakkain on kaksi näkökantaa, joille on erittäin vaikeaa löytää kompromissia. Viher- ja vapaa-aika-alueen ollessa päätöksentekijöiden mielestä mahdoton toteuttaa, on rakentamisen vastustuksesta tullut käytännössä ainoastaan hidastava voima. Tämä on toki yleinen ongelma kaavoituksessa, kun kansalaiset lähtevät vastustamaan kaavasuosittelmiä syystä tai toisesta.

Kuinka keskustelu Mansikkasaaren suunnittelusta on muuttunut aineistojen välillä?

Keskustelu Mansikkasaaren suunnittelun ympärillä on pysynyt hyvin samankaltaisena aineistojen välillä. Haastatteluista käy ilmi, että perustelut vapaa-ajan vaihtoehdon puolesta nojaavat yhä historiallisiin seikkoihin merellisyydestä, Palosaaren viheralueiden rajallisuudesta ja Vaasan kaupungin rantojen koskemattomuutta korostavasta perinteestä. Rakentamisen puoltajat eivät perustele enää tarvetta rakentaa kaupungin vaikealla rahatilanteella, vaan hyvätuloisten veronmaksajien houkuttelu ja kaupungin nykyaikaisaminen ovat pääteemat. Mielenpitoiset ovat yhä hyvin tunnevärittäneitä ja jyrkkiä. Käytännössä kaikki ovat kuitenkin sitä mieltä, että alueelle pitäisi tehdä jotain.

Rakentamisvaihtoehto on yhä etenemislinja kaupungin ehdotuksissa. Tästä kertoo Palosaaren salmen ideakilpailu, jossa arkkitehtitoimistot saivat tehtävänannossa suuntaviivat tietyn rakennusoikeuden puitteissa suunnitella alueen julkikuvaa. Vihervaihtoehto näytetään lähinnä uimarannan ja muun eteläpuolisen Mansikkasaaren säilyttämisenä. Tänä

päivänä ei kuitenkaan ole enää samanlaista suoraa yksityistä intressiä rakentamisen painottamisessa, kun alue on kaupungin hallinnassa.

Aineistojen perusteella osallistaminen ja tiedottaminen on parantunut merkittävästi 1980-luvulta. Kaupunki näyttää ottaneen tosissaan kansalaisten mukaan houkuttelun jo hyvissä ajoin ennen kaavoitusta. Se on järjestänyt tiedotustilaisuuksia ja PehmoGIS-järjestelmän hyödyntäminen ideakilpailun yhteydessä on ollut merkittävä toimenpide. Lehtileikeaineistosta välittyy sellainen kuva, että aiemmin osallistaminen on ollut aktiivisten kansalaisten, virkamiesten ja poliitikkojen tuottamaa. Keskustelu suunnitteluprosessin eri vaiheissa on ollut myös avoimempaa 2010-luvulla. Tähän on varmasti vaikuttanut edellisen suunnitteluprosessin kuoppaisuus. Mansikkasaari on tietynlainen kipupiste vaasalaiselle kaupunkisuunnittelulle, eikä valituksilta varmasti säästyttäisiin jos aluetta yritettäisiin kaavoittaa kuulematta kansalaisia ensin.

Pirullisen ongelman piirteet

Mansikkasaaren suunnittelua voidaan hyvästä syystä pitää kompleksisena ongelmana. Tarkasteltaessa tarkemmin suunnitteluprosessia voidaan sanoa sen olevan pirullinen ongelma. Sille ei ole olemassa selkeää ratkaisua, joka olisi oikea. Ratkaisua ei voi määrittää oikeaksi tai vääräksi. Eikä sillä myöskään ole päätepidettä, jossa ongelman voitaisiin sanoa olevan ratkaistu. Nämä piirteet tekisivät ongelmasta kesyn, eli se olisi helppoa määrittellä tietynlaiseksi toistettavaksi ja kategorisoitavaksi haasteeksi.

Erimielisyyksien Mansikkasaaren suunnittelusta jatkuttua jo 30 vuotta on selvää, että kysymys ei ole helposta tilanteesta. Lukkiutuneet mielipiteet ja päätöksenteon poukkoulu ovat omiaan luomaan mielikuvaa asiasta, joka monitahoisuutensa puolesta on vaikea ratkaista osapuolia edes jollain tasolla tyydyttävällä tavalla.

Pirulliseksi ongelma voidaan määrittää myös peilaamalla suunnittelua Rittelin ja Weberin pirullisen ongelman kriteeristöön.

Ongelmaa ei voida määrittää yksiselitteisesti. Erityisesti kaupunkisuunnittelu on tällainen mieltymysten sekava verkko, jossa on käytännössä aina monta erilaista näkökantaa toteutuksen suhteen. Näiden yhteensovittaminen on erittäin haastavaa. Lisäksi Mansikkasaarella ongelma ei katoa, jos alueelle kaavoitetaan jotain ja toteutetaan. Ratkaisun läpi runnominen aiheuttaa tällöin valitusten suman ja paljon pahaa verta kaupungin ja asukkaiden kesken. Suunnittelija voi aina pyrkiä tässäkin tapauksessa parempaan ratkaisuun. Lopultakin Mansikkasaaren tapauksessa ratkaisu ei ole missään olosuhteissa oikea tai väärä, vaan hyvä tai huono.

Mansikkasaarella kysymys on alueen käyttötarkoituksen määrittämisestä pitkälle tulevaisuuteen. Sitä ei voi testata ratkaisun puolesta pidemmällä tai lyhyemmälläkään aikavälillä. Ratkaisu on niin sanotusti kerrasta poikki, eli toteutettavaa tarkaisua ei voi perua helposti. Tämän vuoksi suunnittelussa on tärkeä punnita erityisen huolellisesti eri vaihtoehtoja etukäteen.

Pirallinen ongelma on joka kerta luonteeltaan ainutlaatuinen. Mansikkasaari on oma kokonaisuutensa, jollaista ei muualta löydy. Sen suunnittelun ratkaisemiseen ei voi ottaa mallia mistään muusta samanlaisesta tapauksesta, koska sellaista ei ole olemassa. Ratkaisuvaihtoehtoja on olemassa lukematon määrä ja suunnittelijan on löydettävä sellainen vaihtoehto, joka on mahdollisimman hyvä kokonaisuuden kannalta.

Pirullisessa ongelmassa ongelmia löytyy monelta tasolta, ja eri tasojen ongelmat ovat linkittyneet toisiinsa tavalla tai toisella. Ratkaisun perusteleminen loogisesti on haastavaa, ja todellisuudessa perustelut ovat aina jollain tapaa suunnittelijan omien preferenssien värittämiä. Ainoa tapa tehdä mahdollisimman hyvä ratkaisu on pyrkiä kuulemaan osapuolia tasapuolisesti ja yrittää päästä näiden perustelujen tuella yhteistä hyvää palveluvaan lopputulokseen.

Deliberatiivinen demokratia tarjoaa osaltaan työkaluja ihmisten erilaisten preferenssien kuulemiseen ja esiin saamiseen. Erityisesti Mansikkasaaren kaltaisessa suurissa tunteita herättävässä kohteessa, nämä mielipiteet pitäisi saada selkiytetyiksi ja kasattava ne hyväksi pohjaksi suunnittelun ja lopulta toteutuksen tueksi.

LÄHDELUETTELO

- Balint, Peter J., Ronald E. Stewart, Anand Desai & Lawrence C. Walters. (2006). *Managing Wicked Environmental Problems: Integrating Public Participation and Adaptive management*. National Convention of the Society of American Foresters, Pittsburgh, PA.
- Benhabib, Seyla (1996). *Democracy and Difference. Contesting the Boundaries of the Political*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Conklin, Jeffrey. (2006). *Dialogue Mapping: Building Shared Understanding of Wicked Problems*. Chichester: Wiley.
- Ehrström, Peter (2010). *Från bomull till kunskapsindustri: en lokalitets- och restruktureringsundersökning av stadsdelen Brändö, Vasa. Vaasan yliopiston väitöskirja*. Vaasa: Oy Arkmedia Ab.
- Eräsaari, Risto & Kotkavirta, Jussi (1989). *Jürgen Habermasin esittely. Teoksessa: Moderni/Postmoderni. Lähtökohtia keskusteluun. Toim. Kotkavirta, Jussi & Siironen, Esa. 2. korjattu ja täydennetty painos*. Jyväskylä: Gummerus.
- Fishkin, James S. (2009). *When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Speaking*. Oxford: Oxford University Press.
- Goodin, Robert E. (2008). *Innovating Democracy. Democratic Theory and Practice After the Deliberative Turn*. New York: Oxford University Press Inc.
- Habermas, Jürgen (1996a). *Between Facts and Norms: Contribution to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: Polity Press in association with Blackwell Publishing.

- Habermas, Jürgen (1996b). Three Normative Models of Democracy. Teoksessa: Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political. Toim. Seyla Benhabib. Chichester, West Sussex: Princeton University Press: 21–30.
- Healey, Patsy. (2006). Collaborative planning. Shaping Places in Fragmented Societies. Houndmills, Basingtoke, Hampshire, New York: Palgrave MacMillan.
- Helka – Helsingin kaupunginosayhdistykset ry. (2009). Menetelmiä vuorovaikutukseen. Saatavissa 6.5.2016: <http://helka.net/projektit/paattyneita/kansalaiskanava/menetelmia-vuorovaikutukseen/2220-kartat-alue-ja-paikallistiedon-kermisen-menetelmn-osallistuva-paikkatieto>.
- Hoffman, John (2004). Citizenship Beyond the State. London: SAGE publications.
- Jalonen, Harri (2006). Kompleksisuusajattelu yhteiskuntatieteissä. *Politiikka* 48: 2, 115–126.
- Keskinen, Auli. (2004). Kompleksisuudesta. *Futura* 23: 3, 86–90.
- Kostiainen, Juha (2008). Kaupunkiseutujen innovaatiopolitiikka ja itseuudistuminen. Teoksessa: Innovaatioympäristön monet kasvot, 132–158. Toim. Nina Mustikkamäki & Markku Sotarauta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Morrell, Michael E. (2010). Empathy and Democracy: Feeling, Thinking and Democracy. Pennsylvania: The Pennsylvania University Press.
- Pohjanmaan museo (2008). Palosaari, Onkilahden ranta. Rakennushistoriallisen inventoinnin tarkistus 2007–2008. Julkaisematon raportti. Vaasa: Pohjanmaan museon arkisto.

- Rehg, William (1996). Translator's introduction. Teoksessa: *Between Facts and Norms: Ix–xxxvii*. Toim. Jürgen Habermas. Cambridge: Polity Press.
- Rittel, Horst W. J. & Webber, Melvin (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences* 4, 155–169.
- Roberts, Nancy (2000). Wicked Problems and Network Approaches to Resolution. *International Public Management Review - electronic Journal* 1: 1, 1–19.
- Saarivirta, Toni (2008). Inhimillinen pääoma sosiaalisissa verkostoissa. Osaamisen hyödyntäminen ja itseuudistuminen taloudellisessa kehityksessä. Teoksessa: *Innovaatioympäristön monet kasvot*, 218–241. Toim. Nina Mustikkamäki & Markku Sotarauta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Sainio, Ari (1994). *Kohti kansalaisten kuntaa*. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus.
- Sotarauta, Markku & Smita Srinivas (2006). Co-evolutionary Policy Processes: Understanding Innovative Economics and Future Resilience. *Futures* 38: 3, 312—336.
- Tebbit, Marc (2000). *Philosophy of Law*. Routledge, London.
- Vaasan karttapalvelu (2017). Saatavissa 9.5.2017: <https://kartta.vaasa.fi/IMS>.
- Vaasan kaupunki (2010). Saatavissa 13.5.2017: https://softgis.org.aalto.fi/vaasa_palosaari/static/pdf/Vaasan%20Palosaaren%20salmen%20alueen%20ideakilpailu%202011.pdf.
- Young Iris M. (2000). *Inclusion and Democracy*. New York: Oxford University Press Inc.